

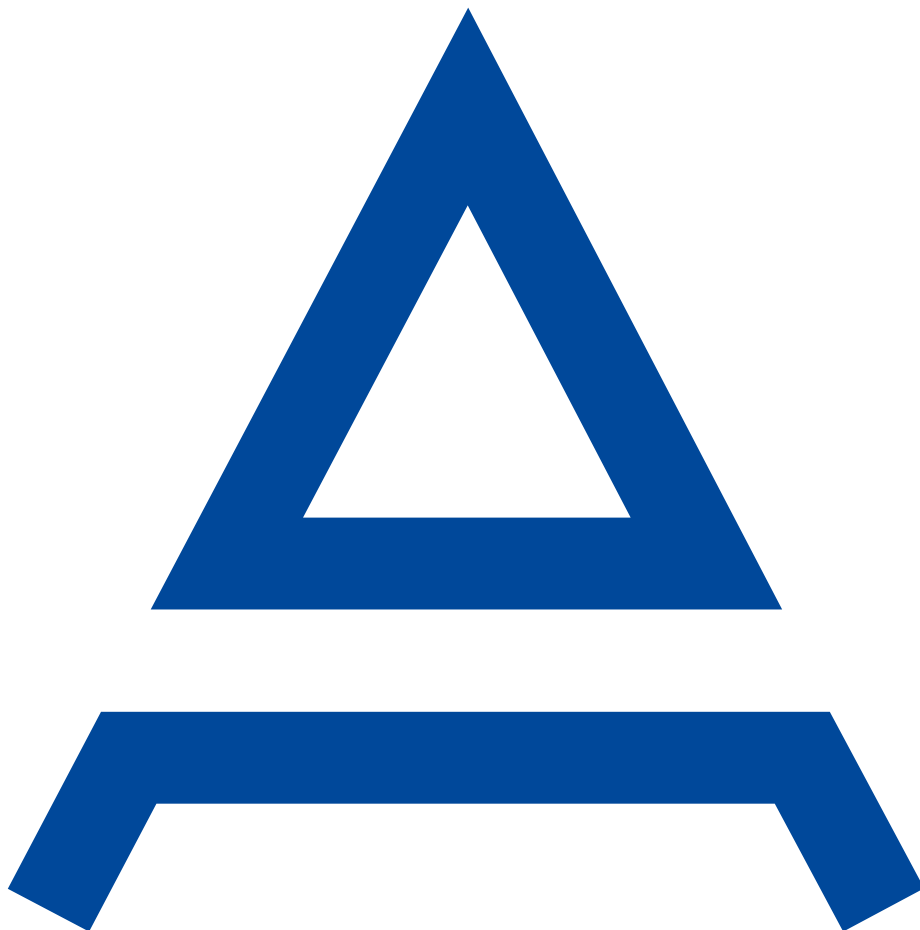
JAAERVERSLAG 2022

EUROPA OXALÁ

AFRICA
museum

JAAERVERSLAG
2022

J. Van de Voorde © KMMA

Bart Ouvry, algemeen directeur van het KMMA.

Inleiding

Algemeen directeur Bart Ouvry

Voor het AfricaMuseum was 2022 een jaar van afscheid nemen. Op 29 augustus vertrok Guido Gryseels met pensioen na meer dan twee decennia als algemeen directeur. Guido was een bijzonder warme directeur, een bruggenbouwer die het museum doorheen een ingrijpend veranderings-traject heeft geleid. Bij zijn aanstelling als directeur functioneerde de instelling nog grotendeels als een koloniale instelling, zoals de opdrachtverklaring van het museum uit de jaren 1990 aangaf met het museumlogo dat verwees naar Leopold II en de opdracht om de 'Belgische verwezenlijkingen in Afrika te beklemtonen'.

Zijn eerste activiteit als directeur was de instelling grondig door te lichten en, samen met het personeel en de wetenschappelijke raad, een strategisch plan te ontwikkelen. Het resultaat was een nieuwe taakomschrijving met duidelijke richtlijnen en een hervormingsplan voor de instelling. Dit hervormingsplan werd onder zijn leiding grotendeels gerealiseerd. De eerste prioriteit was de renovatie van de permanente tentoonstelling en het grondig aanpassen van het museumgebouw. Guido heeft zo de eerste stappen gezet voor een Museum dat niet alleen gaat over Afrika, maar dat ook wil werken met Afrikanen.

Van bij het begin van zijn directeurschap heeft hij de Afrikaanse diaspora betrokken bij de werking van het Museum. Eerst onder de vorm van een werkgroep voor de organisatie van culturele activiteiten; later (vanaf 2004) werd op zijn initiatief

COMRAF opgericht met als doel het Museum te begeleiden bij de renovatie. Daarnaast werden ook Afrikaanse museumdirecteurs en Afrikaanse experten geconsulteerd. Ook andere stakeholders werden betrokken bij het proces van renovatie. Die samenwerking was niet altijd vanzelfsprekend maar gedurende het hele proces heeft Guido hard gewerkt om iedereen aan boord te krijgen of te houden.

Waar het AfricaMuseum voor de renovatie nog sterk gekleurd was door de koloniale boodschap en de stereotypering van Afrika en Afrikanen, wenste Guido een instelling die haar maatschappelijke rol vervulde voor een meer diverse maatschappij waar ook burgers van Afrikaanse afkomst het respect en de erkenning krijgen die hen toekomt. Hij heeft betekenisvolle stappen gezet naar diversiteit, wereldburgerschap en meerstemmigheid binnen het Museum, met het oog op een maatschappij waarin racisme en xenofobie niet langer aanvaardbaar zijn. Vandaag heeft het Museum een uitgebreid educatief en cultureel programma rond dekolonisering, dat in dialoog gaat met burgers van Afrikaanse afkomst en in co-creatie met allerlei partners.

In het maatschappelijk debat rond restitutie nam Guido Gryseels een leidende rol op zich door op een constructieve manier en in partnerschap antwoorden te zoeken op vragen over restitutie en reconstitutie van Afrikaans erfgoed. Onder zijn impuls werd meer aandacht gegeven aan

|| Guido Gryseels werd bij onze collega's in het AfricaMuseum, in de media, in brede kringen in binnen- en buitenland bijzonder gewaardeerd omwille van zijn oprechte interesse in mensen en zijn grote luisterbereidheid. ||

herkomstonderzoek van de collecties en archieven en het online toegankelijk maken van de collecties, databanken en archieven door digitalisering. Staatssecretaris Thomas Dermine was de stuwende kracht achter de Belgische wetgeving rond restitutie waarmee ons land een voortrekkersrol speelt door als eerste voormalige koloniale staat een wettelijk kader te creëren dat het mogelijk maakt dat gestolen voorwerpen terug eigendom worden van de Afrikaanse staat waar ze ontvreemd werden.

Voorts werd onder impuls van Guido Gryseels de link met internationale samenwerking erg uitge-

mijpalen en hoekstenen in het onderzoek geworden. Hierdoor groeide het wetenschappelijk instituut uit tot een performante en stevige groep van onderzoekers met een wetenschappelijke output van topniveau, waarvoor het KMMA internationale en nationale erkenning krijgt.

Guido Gryseels werd bij onze collega's in het AfricaMuseum, in de media, in brede kringen in binnen- en buitenland bijzonder gewaardeerd omwille van zijn oprechte interesse in mensen en zijn grote luisterbereidheid. Hij toonde steeds betrokkenheid, vertrouwen en respect, ook voor andere meningen.

Afscheidsfestiviteit Guido Gryseels op 29 augustus 2022.

Afscheidsfestiviteit Guido Gryseels op 29 augustus 2022.

breid, zowel budgettair als qua impact en werd ook het wetenschappelijk instituut grondig hervormd. De sleutelwoorden van de missie en visie die Guido Gryseels samen met het personeel bij aanvang van zijn directeurschap formuleerde, zijn

Sta me ook toe mijn dank uit te spreken voor Karel Velle, algemeen directeur van het Rijksarchief, die vanaf september 2022, ad interim de leiding van het AfricaMuseum heeft opgenomen. Karel heeft dat gedaan in een moeilijke context, met

Afscheidsfestiviteit Guido Gryseels op 29 augustus 2022.

oplopende energiekosten als gevolg van de inval van Rusland in Oekraïne. Zijn ervaring en energie hebben ons huis toegelaten de storm met goed gevolg te doorstaan. Zijn collegiale en menselijke aanpak werd door alle collega's bijzonder op prijs gesteld.

Met deze hulde aan mijn twee collega's wil ik de nadruk leggen op de continuïteit in mijn aanpak sinds mijn aantreden als nieuwe directeur in mei 2023. De basis voor mijn beleid als algemeen directeur werd gelegd door mijn voorgangers: innoveren van de permanente tentoonstelling, een kritische en wetenschappelijk onderlegde kijk op ons verleden, maatschappelijk engagement met een verbindende rol voor het AfricaMuseum, strijd tegen racisme en empathie met de slachtoffers van racisme en blind geweld, waar ook in de wereld, internationale wetenschappelijke samenwerking met het oog op de capaciteitsversterking van onze collega-wetenschappers in Afrika, dialoog met het Belgische en internationale publiek, zowel de Afrikaanse diaspora als iedereen die interesse toont voor Afrika ... Het zijn allemaal werven die aan de gang zijn en die ik nog intenser

wil aanpakken. Meer dan ooit is het trouwens noodzakelijk dat we oog hebben voor het jonge Afrika, het dynamische Afrika dat een ingrijpende rol speelt en zal spelen als onze nabije buur, voor het België en Europa van morgen.

Karel Velle, ad interim algemeen directeur vanaf september 2022 tot 30 april 2023.

01

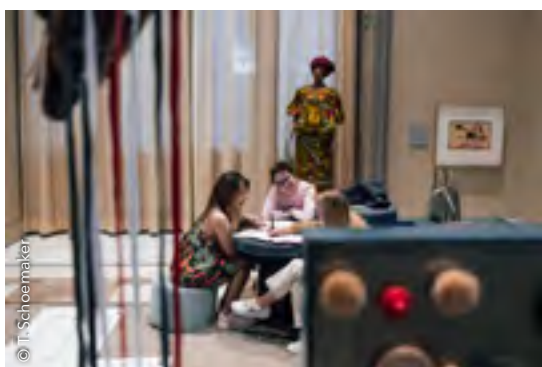

MUSEUM- LEVEN

|| Een van de drukstbezochte culturele activiteiten van 2022 was, met meer dan 200 inschrijvingen, de organisatie van het evenement *Metissen van België*. ||

Na twee moeilijke jaren werd 2022 het jaar waarin de corona-epidemie onder controle raakte en stilaan alle beperkende coronamaatregelen opgeheven werden. Het was een verademing om de draad opnieuw te kunnen oppakken. Vanaf maart konden bezoekers weerom het museum op hun eigen tempo bezichtigen zonder een vast parcours te volgen en ook alle hands-on media werden in de loop van 2022 weer ter beschikking gesteld. Voor het eerst sinds de verplichte sluiting van het museum omwille van de pandemie kon *Studio 6+* opnieuw opengesteld worden, een plek voor kinderen vanaf zes jaar waar ze zelf op een creatieve manier aan de slag kunnen met de thema's uit de naastgelegen zaal Rituelen en Ceremonies.

In 2022 konden we opnieuw kinderen ontvangen in Studio 6+, een plek voor kinderen vanaf zes jaar waar ze zelf hun verbeelding aan het werk kunnen zetten.

Ook punctuele activiteiten konden opnieuw georganiseerd worden voor een live publiek. Een van de drukstbezochte culturele activiteiten van 2022 was, met meer dan 200 inschrijvingen, de organisatie van het evenement *Metissen van België*. Dit werd georganiseerd in samenwerking met het productiehuis De Chinezen naar aanleiding van de Internationale dag van het Kind. Met deze namiddag creëerde het museum ruimte voor ontmoeting en uitwisseling tussen metissen en hun naasten uit Franstalig en Nederlandstalig België, en informeerde het museum het bredere publiek over het thema.

Het programma van culturele activiteiten hernam vanaf maart met uiteenlopende activiteiten zoals leesgroepen, boekvoorstellingen met signeersessies, MuseumTalks (lezingen en debatten van en met allerlei experts binnen en buiten het KMMA) en filmvoorstellingen. De focus lag veelal op het huidige debat rond de dekolonisering van musea, de restitutie van voorwerpen uit de koloniale periode en het bestrijden van racistische stereotypes.

Na de coronapandemie kon het programma van culturele activiteiten vanaf maart hernemen met uiteenlopende activiteiten rond diverse thema's.

TIJDELIJKE TENTOONSTELLINGEN

Maatschappelijke debatten stonden centraal in de keuze van de twee grote tijdelijke tentoonstellingen die dit jaar te zien waren in het museum. De tentoonstelling *Mensentuin. Koloniale tentoonstellingen wereldwijd*, die eind 2021 de deuren opende, liep nog door tot 6 maart 2022. In het najaar opende *Europa Oxalá* de deuren, een reizende tentoonstelling die het werk toonde van 21 Europese kunstenaars van Afrikaanse origine.

Mensentuin. Koloniale tentoonstellingen wereldwijd 9 november 2021-6 maart 2022

Deze tentoonstelling, die eind 2021 de deuren opende, focuste op het fenomeen van mensen als 'levende tentoonstellingsobjecten'. De expo bevatte uitzonderlijke beelden en documenten die nooit eerder werden tentoongesteld. Van 9 november 2021 tot 6 maart 2022 was *Mensentuin* te zien in het AfricaMuseum naar aanleiding van de koloniale tentoonstelling van 1897, die 125 jaar geleden plaatsvond in Tervuren. Het

museum nodigde de bezoekers uit om na te denken over de impact van mensentuinen. Kunstenaars Teddy Mazina (met zijn fotografisch project *Muzungu Tribes*) en Roméo Mivekannin (met het werk *Hommage aux 7*) leverden een belangrijke bijdrage tot de tentoonstelling.

Deze tentoonstelling werd omkaderd met een uitgebreide culturele programmatie, zoals een wekelijkse online MuseumTalk op woensdagavond over thema's zoals racisme, beeldvorming en dekolonisatie, en instaprondeleidingen op zondag. Uiteraard konden groepen een themarondeleiding reserveren. Ook waren er filmvoorstellingen, zoals *Boma-Tervuren, le voyage*, en ging er vier keer een Herdenkingswandeling door in de nabije omgeving van het museum. Tijdens deze wandeling stond de gids stil bij tien plaatsen rond het museum die een stuk koloniale geschiedenis meedragen. Waarom werden 267 Congolezen naar België gebracht in 1897? Hoe verliep hun verblijf in Tervuren? Welke erkenning en herdenking krijgen ze vandaag?

Een muur met racistische uitspraken of micro-agressies aan het adres van mensen van Afrikaanse origine maakte de link met hedendaagse racisme en zette bezoekers aan tot reflectie en gesprek. Deze installatie maakte heel wat reacties los, zowel bij de pers als bij het publiek.

Een muur met vernederende uitspraken en micro-agressies waar mensen van Afrikaanse origine vandaag vaak mee geconfronteerd worden, maakte de link met hedendaagse racisme en zette bezoekers aan tot reflectie en gesprek. Op de vloer stonden de woorden: racisme, vreemdelingenhaat, mensentuin, kolonisatie, slavernij. Het zijn in zekere zin de wortels van racistische stereotypen die we vandaag kennen. Er werden ook hedendaagse krantenartikels getoond over racistische gebeurtenissen in België.

Europa Oxalá **7 oktober 2022 tot 5 maart 2023**

Voor deze tentoonstelling trok het museum resoluut de kaart van hedendaagse kunst. De 21 Europese kunstenaars van Afrikaanse origine, geboren

omdat hij een woord gebruikt - 'oxalá' (een Portugese uitdrukking die 'Laten we hopen' betekent) - dat de vrucht is van eeuwenlange integratie en dat het idee uitdrukt van een toekomst in opbouw in een Europa dat de gemeenschappelijke ruimte van deze kunstenaars is.

Europa Oxalá was een reizende tentoonstelling die eerder werd getoond in het Mucem in Marseille (20.10.2021 > 16.01.2022) en in de Fondation Calouste Gulbenkian in Lissabon (04.03.2022 > 22.08.2022).

en getogen in een postkoloniale context, reflecteerden over hun erfgoed, hun herinneringen en hun identiteit. Deze originele tentoonstelling gaf stof tot nadenken over racisme, de dekolonisatie van de kunsten, de status van de vrouw en kunstenaars in de hedendaagse samenleving en de deconstructie van het koloniale gedachtegoed. Volgens de curators van de tentoonstelling, António Pinto Ribeiro, Katia Kameli en Aimé Mpane, wil deze tentoonstelling de clichés doorbreken, en

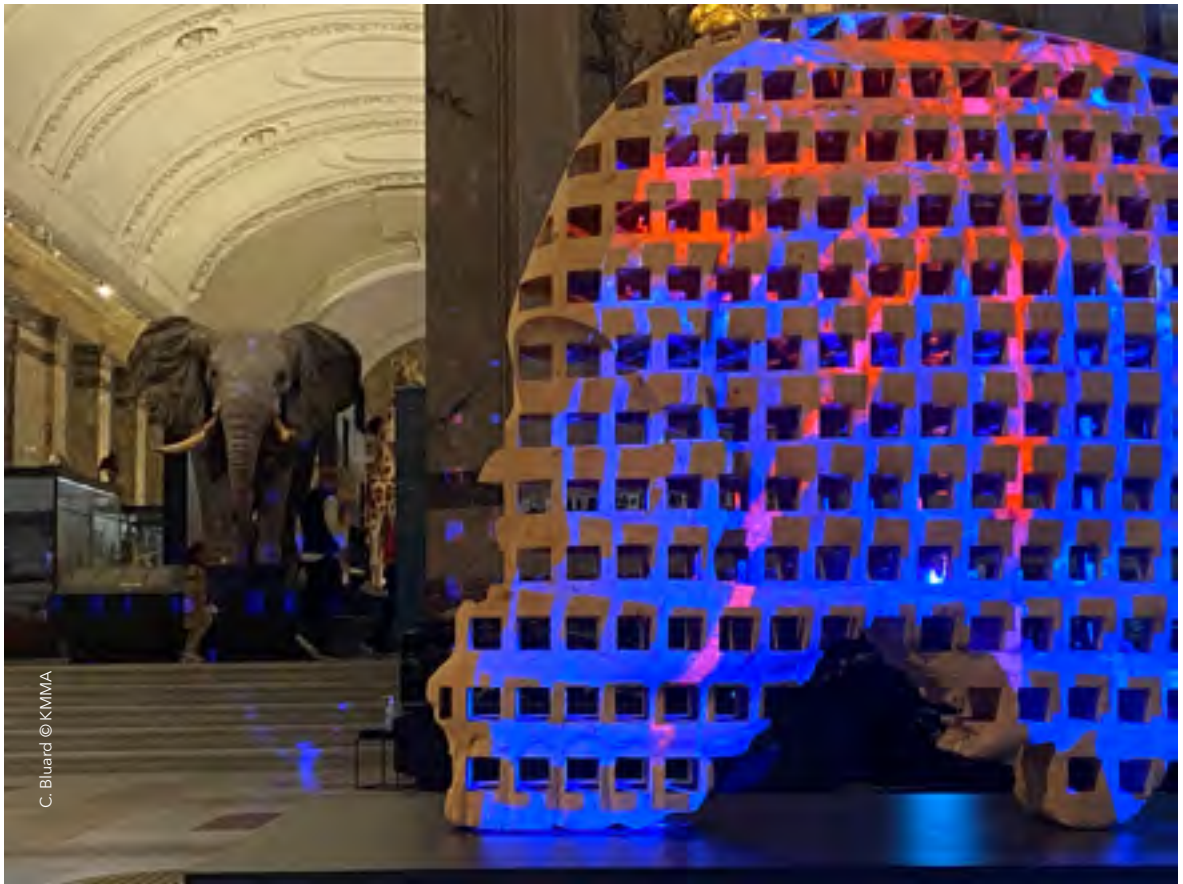
Europa Oxalá was een reizende tentoonstelling die eerder werd getoond in het Mucem in Marseille (20.10.2021 > 16.01.2022) en in de Fondation Calouste Gulbenkian in Lissabon (04.03.2022 > 22.08.2022)

Coproductie: Fondation Calouste Gulbenkian (Delegatie in Frankrijk, Parijs / Centrum voor moderne kunst, Lissabon) / Mucem, Marseille (Frankrijk).

|| Voor deze tentoonstelling trok het museum resoluut de kaart van hedendaagse kunst. ||

ons de kans geven een nieuwe energie te zien en te voelen, met het oog op de toekomst. De titel van de tentoonstelling wijst precies in die richting,

Ook deze tentoonstelling werd goed omkaderd door verschillende activiteiten. Zo waren er ontmoetingen met de kunstenaars en stonden er

In zijn performance *Figures of the past and technologies of the present* bespeelde, transformeerde en assembleerde Ben Richard geluids- en beeldarchieven van het AfricaMuseum.

verschillende MuseumTalks en filmvoorstellingen (*Le Roman algérien* van Katia Kaméli en *Europa, Based on a true story* van Kivu Ruhorahoza) op het programma. Een van de meest beklivende activiteiten in het kader van deze tentoonstelling was de videomapping en geluidscreatie over de werken van Aimé Mpane in de Grote Rotonde. In zijn performance *Figures of the past and technologies of the present* bespeelde, transformeerde en assembleerde Ben Richard geluids- en beeldarchieven van het AfricaMuseum. De vzw Mandji bood in november een muzikaal programma aan met een akoestisch concert van Sarah Carlier en Bao Sissoko.

Thomas Dermine, Staatssecretaris voor Relance en Strategische Investerings, belast met Wetenschapsbeleid, samen met Katia Kameli, curator van de tentoonstelling, tijdens de persopening van de expo.

Sun **05 april 2022 tot 24 april 2022**

Naast de twee grote tijdelijke tentoonstellingen ontvingen we ook *Sun*, een installatie in de permanente tentoonstelling van de Britse kunstenaar Alex Rinsler en zonne-expert prof. Robert Walsh (University of Central Lancashire).

De zon bepaalt het leven en klimaat op deze wereldbol. Door toedoen van de mens verandert het klimaat. De klimaatverandering is een van de grootste uitdagingen voor de mensheid. Het AfricaMuseum en het Solar-Terrestrial Centre of Excellence doen wereldwijd toonaangevend onderzoek naar de zon en het klimaat op aarde. De spectaculaire installatie zorgde voor een levensechte voorstelling van de zon. Een 3D-projectie met state-of-the-art telescoopbeelden op een gigantische, hangende bol van zes meter doorsnee toonde tien weken uit het leven van onze zon. Rook- en geluidseffecten maakten de unieke beleving compleet.

Deze installatie kwam tot stand in samenwerking met het Solar-Terrestrial Centre of Excellence in Ukkel en was nu voor het eerst buiten het Verenigd Koninkrijk te zien.

Sun, een installatie van de Britse kunstenaar Alex Rinsler en zonne-expert prof. Robert Walsh, toonde tien weken uit het leven van onze zon.

TENTOONSTELLINGEN **EXTRA MUROS**

Extra muros namen we deel aan de jaarlijkse tentoonstelling in het Koninklijk Paleis en uiteraard waren heel wat van de objecten uit de museumcollecties te zien als bruikleen in verschillende tentoonstellingen wereldwijd.

Onze toekomst veiligstellen **23 juli 2022 tot 28 augustus 2022** **Wetenschap & cultuur in het** **Koninklijk Paleis**

De verschillende instellingen die tot de Programmatrice Federale Overheidsdienst Wetenschapsbeleid behoren, werkten opnieuw samen aan een thematische zomertentoonstelling in het Koninklijk Paleis in Brussel. Deze tentoonstelling maakte duidelijk dat wetenschap en kunst essentieel zijn voor de toekomst van onze planeet. Het AfricaMuseum presenteerde de *arbre de l'authenticité*. Dat is een spectaculaire woudreus in Yangambi, een UNESCO-biosfeerreservaat in de DRC waar wetenschappers van het AfricaMuseum samen met Congolese partners onderzoek doen naar de invloed van het klimaat op koolstofopslag in regenwouden. Deze boom trekt al tientallen jaren de aandacht van heel wat bezoekers in Yangambi.

Mbangu masker. EO.1959.15.18, collectie KMMA Tervuren.

Opmerkelijke bruiklenen

Picasso & Abstraction
Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België (KMSKB)
Brussel (14.10.2022 > 12.02.2023)

In nauwe samenwerking met het Musée national Picasso-Paris wijdden de KMSKB een unieke tentoonstelling aan Pablo Picasso. De twee instellingen ontcijferden een nooit eerder onderzocht thema: voor de allereerste keer werd Picasso's relatie met de abstracte kunst belicht. Het AfricaMuseum was aanwezig met vijf objecten, waaronder het wereldberoemde Mbangu masker.

Angola. Restitution des identités.
Féminité, Pouvoir et Royauté
OEACP, Brussel (21.11.2022 > 14.12.2022)

In het kader van de tiende top van de Organisatie van staten in Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan (OEACP) in Luanda, Angola, vond in Brussel de tentoonstelling *Restitution des identités*

EO.1967.63.1962, collectie KMMA Tervuren.

plaats, een initiatief van Nicole Kanda en georganiseerd in samenwerking met het OEACP en het AfricaMuseum. Deze tentoonstelling was voornamelijk gewijd aan de kunst en de geschiedenis van Angola en wilde de culturele toe-eigening en trots bevorderen via machtsfiguren, symbolen van koningschap en vrouwelijkheid. Het museum was er niet enkel aanwezig met 14 stukken, maar werkte ook een culturele programmatie uit in partnerschap met de feministische en dekoloniale vzw Bamko en de educatieve en dekoloniale vzw Belgik Mojaik. Het aanbod bevatte o.a. Museum-Talks, rondleidingen voor volwassenen in de expo en een parcours voor families en scholen in de vorm van een doe-boekje.

FAMILIEVRIENDELIJK MUSEUM

Het AfricaMuseum is een vaste waarde voor een gezinsuitstap. Ook in 2022 werden er verschillende activiteiten georganiseerd voor deze

Op AfricaSundays zijn klein en groot welkom voor een muzikale, creatieve of inspirerende begeleide activiteit.

Op AfricaSundays zijn klein en groot welkom voor een muzikale, creatieve of inspirerende begeleide activiteit.

doelgroep. Tijdens AfricaSundays werden de workshopruimtes opengesteld voor activiteiten voor families, vaak gelinkt aan specifieke thema's, zoals de Onafhankelijkheidsdag van de DRC, de tijdelijke expo *Sun* of Erfgoeddag. Zo brachten in het kader van *Sun* bevlogen vertellers op Zon-verteldag Afrikaanse en Scandinavische verhalen over de zon voor kleine en grote zonniefhebbers. Voor de Erfgoeddag was er een gratis aanbod met als kernthema 'School', inclusief *standing guides* voor vrije bezoekers en workshops voor families.

Tijdens de maanden juli en augustus nam het museum opnieuw deel aan *Schatten van Vlieg*. Met dit gratis doe-boekje vol activiteiten, vragen en opdrachten konden families volop en op een laagdrempelige manier genieten van hun bezoek aan het AfricaMuseum. En natuurlijk bleven ook de *Watoto* doe-boekjes nog steeds ter beschikking van families met kinderen.

INCLUSIE

Dit jaar ging er bijzondere aandacht uit naar inclusie en diversiteit en werd er gewerkt aan een inclusief bezoek aan het museum voor personen met een beperking. In het kader van de Braille dag werden meer dan honderd blinde en slechtziende jonge kinderen uitgenodigd voor een interactief bezoek aan het AfricaMuseum. Aan deze dag ging een uitgebreide vorming vooraf in samenwerking met Brailleliga. Deze ervaring zal resulteren in een permanent aanbod voor personen die blind of slechtziend zijn.

Tijdens de Braille dag werden meer dan honderd blinde en slechtziende jonge kinderen uitgenodigd voor een interactief bezoek aan het AfricaMuseum.

SCHOLEN

Met het opheffen van de coronamaatregelen konden scholen opnieuw voluit op uitstap. Om leerkrachten te sensibiliseren werd dit jaar sterk ingezet op vormingen voor leerkrachten. Tijdens de Journée 'Ouverture aux langues et aux cultures' bood het AfricaMuseum rondleidingen aan over de Belgische koloniale geschiedenis en presenteerde zijn workshops voor scholen. De dag focuste op de thema's inclusiviteit en dekoloniaal taalgebruik. Met meer dan 170 deelnemers uit meer dan 10 landen was dit een van de meest populaire vormingen van 2022. Ook werd er samengewerkt met Annoncer la Couleur voor de tweedaagse vorming 'Grandir et Stereotypes' voor leerkrachten uit het Franstalig onderwijs. Aan Nederlandstalige kant werd in samenwerking met het Wij-Zij Netwerk, met GO! onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, Katholiek Onderwijs Vlaanderen, OVSG Onderwijsvereniging van Steden en Gemeenten, het Hannah Arendt Instituut en Radicalisation Awareness Network (RAN) de studiedag 'Dekolonisatie in het Onderwijs' georganiseerd. De kritiek en het bewustzijn rond

Met het opheffen van de coronamaatregelen konden scholen opnieuw voluit op uitstap.

deze problematiek en het belang van multi-perspectiviteit nemen immers sterk toe. Meer en meer leerlingen willen een ander perspectief, zijn nieuwsgierig naar deze periode en stellen kritische vragen. Daarom werd tijdens deze studiedag ingegaan op de vraag hoe er in de lessen omgegaan kan worden met het koloniale verleden, en of en hoe het onderwijs kan worden gedekoloniseerd.

De eerste dag van de Global Teacher Academy, een initiatief van Enabel (nu BeGlobal) vond plaats in het AfricaMuseum. Het ging om een opleidingstraject 'Koloniaal verleden, dekoloni-

ale toekomst?', waarbij leerkrachten uitgedaagd werden om op hun eigen manier naar enkele mondiale uitdagingen te kijken en dit te vertalen naar hun functie als leerkracht of begeleider. Deze kick-off focuste op Belgische koloniale geschiedenis en dekolonisatie. Hiervoor werd samengewerkt met Bamko vzw en Echo Expertisecentrum Diversiteitsbeleid (NL).

Dat dergelijke vormingen meer dan zinvol zijn, bleek nog maar eens uit een onderzoek dat het AfricaMuseum in 2022 samen met de UAntwerpen voerde naar de kennis van de Belg wat betreft het Belgisch koloniaal verleden: van de twaalf algemene kennisvragen over dat verleden werden er gemiddeld slechts vier juist beantwoord.

PARTNERSCHAPPEN

In 2022 werd een samenwerkingsverband en partnerschap met Bamko vzw uitgewerkt met als doel educatieve activiteiten aan te bieden vanuit een feministisch en dekoloniaal perspectief. Dit partnerschap draagt bij aan de missie van het KMMA 'als een dynamisch platform voor ontmoeting en dialoog met mensen van verschillende generaties en culturen' en speelt in op een groeiende vraag van bezoekers om 'dekoloniale' rondleidingen te voorzien. Deze rondleidingen vonden doordlopend maandelijks plaats in het museum vanaf februari 2022.

Ook met het Platform voor Culturele Samenwerking van Africalia in België kwam het tot een nieuwe samenwerking. Dit platform, ook bekend als het Plateforme pour la Décolonisation des Esprits par la Culture et l'Art (DECA), is een professioneel netwerk voor dialoog en reflectie tussen actoren uit de culturele sector. Het programma raakt verschillende dekoloniale kwesties in de culturele sector aan, met name het tonen van artistieke creaties die uitgaan van het standpunt van de Afro-descendenten en hun ervaringen. Ook wordt de vertegenwoordiging van de Afrikaanse diaspora's in culturele instellingen onder de aandacht gebracht.

Het museum was voor het eerst partner in het internationale project TheMuseumsLab, geïnitieerd door Duitsland en gericht op museumprofessionals. Het is een platform voor verdere opleiding en uitwisseling over de toekomst van musea in Europa en Afrika. Twee leden van het KMMA werden geselecteerd om deel te nemen aan het programma van 2022 en het museum ontving twee personen in residentie gedurende 10 dagen, namelijk een lid van de Stiftung Humboldt Forum

en een verantwoordelijke van het departement van Musea en Monumenten in Malawi. Daarnaast ondersteunde het AfricaMuseum verschillende andere initiatieven zoals de Biennale de Lubumbashi (DRC) met als thema 'Toxicity' of de reizende tentoonstelling *Muzungu Tribes* van Teddy Mazina in Dakar (Senegal).

KUNSTENAARS IN ARCHIEVEN EN COLLECTIES

Het museum faciliteert de toegang tot archieven en collecties voor kunstenaars en culturele actoren van Afrikaanse herkomst. Afgelopen jaar maakten meer dan dertig kunstenaars hier gebruik van. Daarnaast lanceert het museum elk jaar een oproep voor een kunstenaarsresidentie, gefinancierd door het AfricaMuseum in het kader van het FORUM-programma (DGD), voor kunstenaars en culturele actoren die in Afrika wonen. Deze residentie duurt minstens één maand en maximum drie maanden. Dit jaar ontving het museum **Arnaud Makalou** uit Brazzaville (Republiek Congo).

In samenwerking met *EUROPALIA TRAINS & TRACKS* nam fotograaf Arnaud Makalou (°1980)

deel aan het multidisciplinaire programma dat startte vanuit de impact van de trein op de maatschappij. Met het project *La Traversée* wilde hij een 'oversteek' maken, voorbij het juk van het koloniale verleden. Met de titel van zijn eerste fotoserie – *La Traversée* – verwees hij naar de verschillende dimensies die deze 'oversteek' voor hem inhouden: zowel een mentale, fysieke, als temporele oversteek.

Nada Tshibwabwa, die woont en werkt in Kinshasa (DR Congo), nam deel aan een andere kunstenaarsresidentie van februari tot mei 2022 in het kader van het Europese project 'Taking Care'. Deze residentie stond in het teken van het thema 'ecologische kennis'. François Mutamba Tshibwabwa, alias Nada Tshibwabwa (°1990), is kunstenaar en muzikant. Zijn bijzonder werk is gebaseerd op materialen die hij in de straten van Kinshasa vindt. Hij maakt er maskers, robots of kostuums voor performances mee. Bovendien is hij een getalenteerd tekenaar en schilder. In zijn werk stelt Nada Tshibwabwa onze relatie met het milieu en de prijs van de digitale revolutie ter discussie.

In het voorjaar 2022 ontving het museum Arnaud Makalou (links) uit Brazzaville (Republiek Congo) als artiest in residentie. Rechts, Alexandre Kyungu.

02

ONDERZOEK

Het KMMA als wetenschappelijk instituut: onderzoek naar de samenlevingen, biodiversiteit en geologie van Afrika

Het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika is een onderzoeksinstituut met een wereldwijd erkende expertise. Meer dan 80 wetenschappers en zowat 100 Afrikaanse doctorandi en stagiairs voeren onderzoek naar samenlevingen van vroeger én vandaag, de biodiversiteit en de geologie van Afrika. Ze steunen op de unieke collecties van het museum, veldwerk en samenwerkingsnetwerken met internationale, en in het bijzonder Afrikaanse instellingen. Het KMMA is actief in meer dan 20 Afrikaanse landen en legt de nadruk op de uitwisseling van kennis met zijn Afrikaanse partners en op capaciteitsversterking. Bijdragen tot de duurzame ontwikkeling van Afrika is een prioriteit in de onderzoeksprogramma's, met een belangrijke impact op het vlak van milieu, maatschappij en economie.

[Het KMMA heeft drie onderzoeksdepartementen >>](#)

I. Oti © KMMA

1. CULTURELE ANTROPOLOGIE & GESCHIEDENIS

focus Samenlevingen van vroeger en nu, het koloniale verleden, politieke systemen, culturele uitingen, talen en muziek van volkeren in of uit Afrika.

Het departement Culturele Antropologie & Geschiedenis omvat verschillende disciplines die zich wijden aan Afrikaanse samenlevingen van vandaag en vroeger, en meer bepaald hun functioneren en hun realisaties. De onderzoekers bestuderen talen, de diepe geschiedenis en archeologie, het (post)koloniale verleden, politieke systemen, culturele uitingen en muziek van bevolkingsgroepen in of uit Afrika. Het terreinwerk vindt plaats in Afrika maar ook bij de Afrikaanse diaspora.

2. BIOLOGIE

focus De biodiversiteit aan diersoorten en duurzaam beheer van de tropische regenwouden in Afrika.

Het departement Biologie breidt de kennis over de biodiversiteit aan diersoorten in Afrika uit. De biologen onderzoeken de taxonomie en fylogenie van verschillende groepen vertebraten en invertebraten. De houtbiologen ontrafelen de opbouw en functie van hout, net als de rol van bomen en fauna in Afrikaanse ecosystemen, en dragen bij tot het duurzame beheer van de tropische regenwouden in Afrika. Terreinwerk gaat hand in hand met de studie van de enorme en unieke collectie.

3. AARDWETENSCHAPPEN

focus De minerale rijkdommen, geodynamica, oppervlaktemilieus en risico's op natuurrampen in Centraal-Afrika.

De wetenschappers van het departement Aardwetenschappen bestuderen de geologie, de geodynamische processen en de natuurlijke (minerale) rijkdommen in Centraal-Afrika, met het oog op een duurzaam beheer, en oog voor de impact van de ontginning op de menselijke samenlevingen. Ze bestuderen vulkanen, seismische gebeurtenissen en landverschuivingen voor een doeltreffend beheer van de risico's die hieraan gelinkt zijn. Door de evolutie van bodems in Afrika te ontcijferen, evalueren ze de impact van wereldwijde veranderingen op de natuurlijke omgeving van het continent.

Een selectie van de belangrijkste onderzoeksactiviteiten uit 2022 wordt uitgelicht.

'TREE4FLUX': een supersite creëren in het hart van de DRC om gasfluxen met broeikas effect te meten

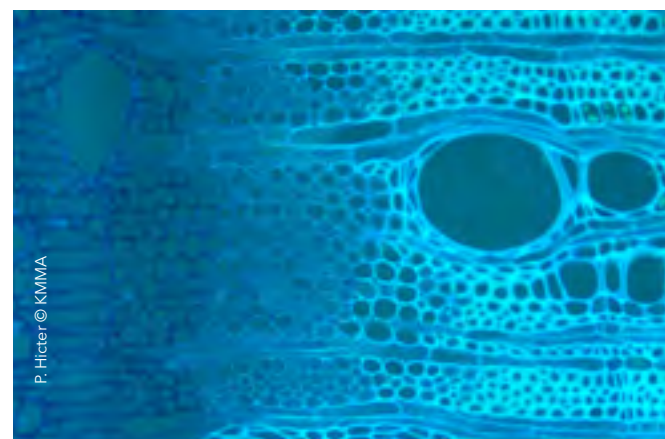
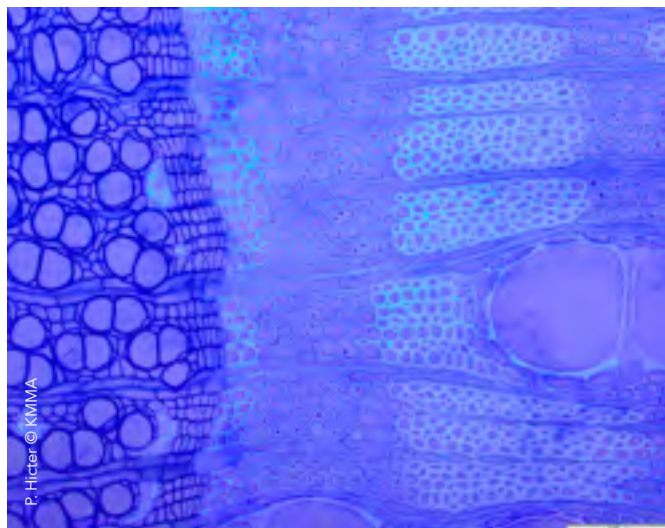
Het Congobekken is na het Amazonegebied het grootste aaneengesloten tropische woud ter wereld. Het speelt een fundamentele rol in de mondiale koolstofbalans. Het belang van zijn koolstofput is echter nog niet voldoende bestudeerd om nauwkeurig te kunnen worden gekwantificeerd.

In 2020 installeerden de Universiteit Gent en het Institut national d'Études et de Recherches agronomiques (INERA) van Yangambi een fluxtoren in het biosfeerreservaat van Yangambi, de allereerste in het woud van het Congobekken. Deze toren meet de uitwisseling van broeikasgassen tussen het woud en de atmosfeer, om het belang van het woud als koolstofput te bepalen.

Om de gegevens die de fluxtoren oplevert te valideren en te versterken, lanceerde het KMMA in 2022 het project 'TREE4FLUX'. Via dit project bestuderen onderzoekers de dynamiek van de boomgroei (en dus van de koolstofopname). In dit kader worden in het woud rond de fluxmast verschillende percelen bestudeerd. Het laboratorium voor houtbiologie dat het KMMA in 2019 in Yangambi heeft opgezet, speelt een sleutelrol in dit project.

De gegevens van het project 'TREE4FLUX' zullen een aanvulling vormen op die van de fluxtoren, waardoor Yangambi de eerste 'supersite' wordt voor de meting van de CO₂-fluxen in het woud van het Congobekken.

'TREE4FLUX' wordt gefinancierd door het Federaal Wetenschapsbeleid (BELSPO).

Dwarsdoorsnede van het inactieve (boven) en actieve (onder) cambium van *Scorodophloeus zenkeri* onder UV-licht.

De herkomst van de etnografische collecties

De voorbije jaren werden vele sociale en politieke discussies gevoerd over de historische context en de verwervingsmethodes van cultuurobjecten uit de DRC die zijn verkregen tijdens de koloniale periode.

'PROCHE', dat in 2022 van start is gegaan, is een onderzoeksproject dat focust op de herkomst van de etnografische collecties, in het bijzonder die uit de Democratische Republiek Congo.

Het onderzoeksdoel is de keten van verwervingen van een object vast te stellen en hun verschillende historische wortels in context te plaatsen, zodat elke persoon of organisatie eigen onderzoek kan uitvoeren om de aard van de verwerving van een object vast te stellen (bijvoorbeeld plundering, diefstal, overdracht of schenking).

Het project wil de beschikbare gegevens over de omstandigheden die hebben geleid tot de opname van deze collecties in het cultureel erfgoed van de Belgische federale overheid verzamelen, indexeren en analyseren. De verzamelde informatie zal online beschikbaar worden gesteld via een open access database.

Een eerste versie werd in februari 2023 gerealiseerd.

Het diepgaande onderzoek zal worden uitgevoerd door een multidisciplinair team, bestaande uit KMMA en Congolese onderzoekers, gespecialiseerd in geschiedenis, antropologie, kunstgeschiedenis en recht. Via zijn netwerk van nationale instellingen met erfgoedwaarde vormt het Institut des musées nationaux du Congo (IMNC) een essentiële gesprekspartner voor dit onderzoek in samenwerking met de academische wereld in de DRC, met name de Université de Kinshasa, waar, in dit verband, drie doctoraatsthesisen worden voorbereid.

Het project 'PROCHE' is een programma van Federaal Wetenschapsbeleid en wordt uitgevoerd door het KMMA.

Twee databeheerders en vier wetenschappers werken hieraan in samenwerking met diverse andere diensten van het KMMA.

 <https://proche.africamuseum.be/>

In februari 2022 werd de inventaris van 83 200 door het KMMA beheerde cultuurobjecten uit de DRC en meer in het algemeen uit Centraal-Afrika overhandigd aan de Congolese premier Jean-Michel Sama Lukonde, in aanwezigheid van eerste minister Alexander De Croo en staatssecretaris Thomas Dermine.

Naar een duurzaam beheer van de minerale rijkdommen van Centraal-Afrika

Vanwege zijn geologie is er in Centraal-Afrika een grote diversiteit aan afzettingen met minerale rijkdommen beschikbaar. Sommige van deze hulpbronnen zijn essentieel voor de energietransitie: kobalt, mangaan, lithium en tantaal worden gebruikt bij de vervaardiging van batterijen.

De exploitatie van deze essentiële hulpbronnen komt de ontwikkeling van de regio echter onvoldoende ten goede.

Het 'GeoRes4Dev'-project heeft tot doel de expertise en het academisch onderzoek inzake minerale hulpbronnen en de maatschappelijke impact daarvan in de DRC, de Republiek Congo, Rwanda en Burundi te verbeteren. In deze context draagt het bij tot capaciteitsversterking van universiteiten en onderzoeksinstituten in deze vier landen voor opleiding, onderzoek en dienstverlening aan de samenleving. Een versterkte lokale onderzoekscapaciteit maakt een betere eigen inbreng mogelijk als het gaat over thema's die verband houden met de exploitatie en valorisatie van hulpbronnen

In 2022 werden de activiteiten van het project voortgezet.

Er werden in dit jaar zes doctoraatsbeurzen en twaalf DEA/masterbeurzen toegekend. Ze zijn verdeeld over de DRC (11), Burundi (3), de Republiek Congo (3) en Rwanda (1). In de loop van het jaar werden ook verschillende cursussen, seminars, stages en missies op het terrein uitgevoerd.

Het project 'GeoRes4Dev' wordt gefinancierd door de Belgische Ontwikkelingssamenwerking (DGD) voor de periode 2019-2023 en wordt geleid door het KMMA in samenwerking met de Université du Burundi, de Université officielle de Bukavu, de Université de Lubumbashi, de Université de Kinshasa, het Centre de Recherche géologique et minière, de Université Marien Ngouabi en de Universiteit Gent.

 <https://geores4dev.africamuseum.be/fr/home>

Staalname van water op de plaats waar het aan de oppervlakte komt, regio Nzonzi, Republiek Congo.

Discussie tussen de beursstudenten van de Université de Kinshasa en de studenten van de Université Marien Ngouabi.

De vissen van de Kivu-, Edward- en Albertmeren

De meren van de Oost-Afrikaanse Rift bevatten de grootste diversiteit aan vissen ter wereld. De overgrote meerderheid van deze soorten behoren tot één visfamilie: de cichliden. Het aantal soorten in de regio wordt geraamd op meer dan 1900. Bijna allemaal leven ze in slechts één enkel meer. De regio herbergt ook een opmerkelijke niet-cichlide fauna. Terwijl het meeste onderzoek gericht is op de drie grote meren – Victoria, Tanganyika en Malawi – concentreert het 'KEAFish'-project zich op de vissen van de kleinere meren van de noordelijke riftvallei: Kivu, Edward en Albert, kortweg KEA. De biogeografie van dit gebied is zeer raadselachtig. Het heeft een turbulente tektonische geschiedenis gehad en heeft waarschijnlijk gediend als reservoir van soorten tijdens recente klimaatveranderingen, zoals de grote droogte van circa 15 000 jaar geleden, die resulteerde in de bijna volledige uitdroging van het nabijgelegen Victoriameer. Een degelijke taxonomische basis is essentieel om biogeografische conclusies te trekken. Daarom herzien onderzoekers in het kader van het 'KEAFish'-project de taxonomie van bepaalde belangrijke visgroepen met behulp van een gecombineerde morfologische en genetische benadering. In 2022 voltooiden de onderzoekers de identificatie van alle verzamelingen die de afgelopen tien jaar in de KEA-regio plaatsvonden. Er werd ook een wetenschappelijke expeditie naar Rwanda georganiseerd en er werden talrijke genetische en morfologische analyses uitgevoerd, vooral op de genera *Enteromius*, *Clarias* en *Haplochromis*. Voor dit laatste genus blijkt uit de resultaten dat de meeste soorten uit het Kivu- en het Edwardmeer verwant zijn en één enkele radiatie vormen, wat wijst op een sterke historische band tussen deze twee meren. De *Haplochromis*-soorten uit het Albertmeer vormen een tweede radiatie. Het project 'KEAFish' wordt uitgevoerd door het KMMA in samenwerking met het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, de KU Leuven, de Universiteit Antwerpen, het Institut supérieur pédagogique de Bukavu en het National Fisheries Resources Research Institute (Uganda).

Dominant mannetje van Haplochromis glaucus, nieuwe soort in het Edwardmeer, beschreven in 2022.

De historische collectie van luchtfoto's als onderzoekstool

De westelijke tak van de Oost-Afrikaanse Rift (Oostelijke DRC, Rwanda, Burundi) kent een snelle demografische groei. In deze regio van Afrika, net als in vele andere delen van de wereld, bestaan er weinig studies over de transformatie van landschappen door de mens en de gevolgen die dit kan hebben voor het milieu, deels door het gebrek aan historische gegevens.

Het KMMA bezit een uitgebreide collectie luchtfoto's die teruggaan tot de jaren 1950. In het kader van het project 'PASTeCA' ('Historical Aerial Photographs and Archives to Assess Environmental Changes in Central Africa') hebben onderzoekers deze luchtfoto's gedigitaliseerd en gegeoreferencieerd om de verandering van het milieu sinds het midden van de 20e eeuw en het effect van deze veranderingen op de geohydrologische risico's in de regio te bestuderen. Met behulp van deze luchtfoto's hebben de onderzoekers met name het effect van menselijke activiteiten op aardverschuivingen gekwantificeerd. Over een periode van meer dan zestig jaar toonden zij aan dat de demografische dynamiek, conflicten en ontbossing deze hellingsbewegingen en de daarmee samenhangende risico's beïnvloeden, zowel op het platteland als in de stad, met verschillen tussen de drie landen.

De resultaten van het project hebben geleid tot meer dan tien wetenschappelijke publicaties en twee doctoraatsthesisen. Zij maken duidelijk dat de luchtfoto's en -archieven in het KMMA moeten worden bewaard en gevaloriseerd ter ondersteuning van studies over de huidige milieuveranderingen, in het bijzonder in Centraal-Afrika.

Het project PASTeCA werd gefinancierd door het Federaal Wetenschapsbeleid voor de periode 2021-2022 en wordt uitgevoerd door de KULeuven en de Université libre de Bruxelles.

 <https://pasteca.africamuseum.be/>

Kaart van het in het 'PASTeCA'-project bestudeerde gebied, met de afdruk van duizenden gedigitaliseerde luchtfoto's en orthomozaïeken.

De resultaten van het project 'PASTeCA' dienden als basis voor een tentoonstelling in Bukavu (DR Congo). Die had tot doel het publiek te sensibiliseren voor vraagstukken in verband met natuurrisico's en hen hierover kennis bij te brengen.

'Taking Care'

Het project 'Taking Care' borduurt verder op het werk dat verschillende Europese musea voor etnografie en wereldculturen hebben opgestart sinds 2007 in het kader van verschillende projecten. De bedoeling is de rol en de missie van deze musea, die in de koloniale context zijn opgericht, te herbekijken binnen de veranderende Europese samenlevingen.

Het jaar 2022 was een bijzonder actief jaar voor het KMMA. Naast de deelname aan verschillende workshops georganiseerd door de Europese partners, heeft het KMMA het herkomstparcours verder uitgewerkt. Deze experimentele tentoonstelling, in de vorm van een tijdelijke tentoonstelling ingebed in de permanente tentoonstelling, neemt verschillende objecten van het museum onder de loep. Ze biedt via een applicatie en onlineteksten meer context en informatie over de herkomst van de objecten (aankoopcontext, weg naar het museum, enz.). De tentoonstelling diende als springplank voor een algemener herkomstonderzoek in de instelling. Er zal een publicatie bij verschijnen, die momenteel wordt voorbereid.

Daarnaast organiseerde het KMMA dit jaar een kunstenaarsresidentie van drie maanden voor Nada Tshibwabwa (DRC, geselecteerd uit meer dan 140 kandidaten), die zich vooral concentreerde op de creatie van maskers uit afval van mobiele telefoons. Tijdens zijn uitgebreid bezoek aan de kelders van het museum viel zijn oog op de Luluwa-objecten. Tijdens zijn residentie voor het project 'Taking Care' creëerde Nada Tshibwabwa ook een performance met kostuums in het museum, een schilderij en een muzikale voorstelling. Over zijn verblijf in Tervuren werd een videodocumentaire gemaakt:

https://youtu.be/YyK7_dYel-o

Ten slotte organiseerde het KMMA van 2 tot 4 mei 2022 in Tervuren een internationale workshop rond het thema 'Museums, Collections and Sustainability' (Musea, collecties en duurzaamheid). Er werden drie externe keynotespeakers uitgenodigd (Zweden, Uganda en Rwanda). Alle 14 Europese partners van het project waren vertegenwoordigd en er werden belangrijke thema's voor het KMMA aangesneden (dekolonisatie, beheer van gevoelige collecties, dienstverlening aan het publiek, enz.).

Performance van Nada Tshibwabwa tijdens zijn residentie in het museum in het kader van het project 'Taking Care'.

Groepsfoto van de workshop 'Museums, Collections and Sustainability', georganiseerd door het KMMA van 2 tot 4 mei 2022.

Burgerwetenschap in de strijd tegen tropische ziekten

Zoetwaterslakken zijn vectoren voor tropische ziekten zoals bilharzia of fasciolose. De huidige maatregelen om de ziektes onder controle te houden, zijn vaak ontoereikend omdat zij onvoldoende rekening houden met wat er in de betrokken gemeenschappen gebeurt.

In het kader van het project 'ATRAP' (*Action Towards Reducing Aquatic snail-borne Parasitic diseases*) (Actie voor het reduceren van ziektes overgebracht door zoetwaterslakken) maakt een team wetenschappers onder leiding van het KMMA gebruik van burgerwetenschap om infectieziekten in Uganda en de DRC beter onder controle te krijgen. Burgers worden actief betrokken bij het monitoren van slakken en treden op als communicatoren in hun gemeenschap. Deze burgers bij het onderzoek betrekken, biedt ongekende mogelijkheden: meer gegevens worden verzameld, plaatselijke kennis gevaloriseerd en duurzame samenwerkingsverbanden tussen de bevolking en wetenschappers gecreëerd.

In 2022 vergeleken de onderzoekers de resultaten van de burgers met die van een deskundige die dezelfde gebieden bemonsterde. Uit de resultaten bleek dat burgers dezelfde risicogebieden kunnen aanwijzen als de expert, zelfs al verzamelen ze over het algemeen minder slakken.

In totaal werden meer dan 100 000 slakken door de burgers in kaart gebracht, waaronder soorten die voorheen onbekend waren in deze regio, maar die een belangrijke rol zouden kunnen spelen bij de overdracht van ziekten.

De burgers organiseerden ook sensibiliseringscampagnes, die meer dan 16 000 mensen bereikten. Uit een enquête bleek dat een jaar na deze campagnes meer burgers overtuigd zijn van de noodzaak van preventieve acties.

In 2022 kaapte 'ATRAP' eveneens de D4D-prijs (Digital for Development) weg in de categorie iStartUp, voor zijn gebruik van Deep Learning voor de identificatie van slakken in realtime (zie blz. 31).

Het project wordt gefinancierd door de Belgische Ontwikkelingssamenwerking (DGD) voor de periode 2019-2023 en uitgevoerd door het KMMA, in samenwerking met de Mbarara University of Science & Technology, het Institut national de Recherche biomédicale (Kinshasa), de Université de Kinshasa, de KU Leuven, het Instituut voor Tropische Geneeskunde en de Universiteit Antwerpen. Het werd in 2022 voorgesteld tijdens verschillende nationale en internationale conferenties.

 <https://www.africamuseum.be/atrap>

Sensibiliseringscampagne door burgerwetenschappers in Congolese scholen over slakken die bilharzia overdragen.

Burgerwetenschappers die slakken bemonsteren in Uganda.

Onderzoekers ontdekken een nieuwe familie slangen

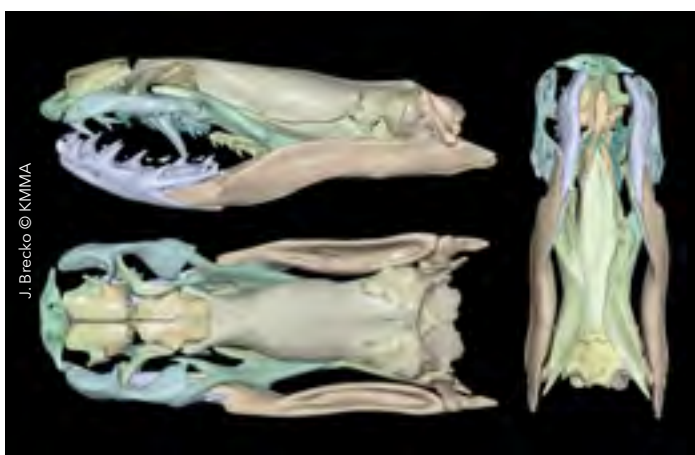
De superfamilie van de Elapoidea omvat verschillende slangenfamilies, goed voor meer dan 700 soorten wereldwijd. Cobra's en mamba's zijn waarschijnlijk de bekendste vertegenwoordigers uit die superfamilie. Deze uiterst diverse slangen-groep is een klassiek voorbeeld van evolutionaire radiatie, waarbij in korte tijd een groot aantal soorten ontstaat. Het is doorgaans moeilijk de fylogenie van deze groepen, dit wil zeggen de verwantschap tussen de verschillende soorten, te reconstrueren.

Door de gegevens van meer dan 4600 genen te analyseren is het internationale onderzoeksteam erin geslaagd de stamboom van de Elapoidea op te stellen. Het team ontdekte ook, binnen de superfamilie van de Elapoidea, een volledig nieuwe slangenfamilie: de Micrelapidae. Deze nieuwe familie omvat vier soorten slangen, die voorkomen in Oost- en Noordoost-Afrika en het Nabije Oosten.

Naast de genetische gegevens gebruikten de onderzoekers ook nanoCT- en microCT-scans. Nadat we de schedel van een specimen hebben ingescand, kunnen we elk botje virtueel isoleren en de morfologische kenmerken tussen specimens nauwkeuriger vergelijken. Het KMMA bewaart zo'n 17 000 slangen, het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen ongeveer 20 000. Die specimens, waarvan sommige meer dan 100 jaar oud zijn, blijven wetenschappelijke mysteries onthullen en hun conservering is bijgevolg cruciaal voor onderzoek. De studie werd uitgevoerd door de Universiteit van Helsinki, in samenwerking met onder andere het KMMA. Ze werd gepubliceerd in het wetenschappelijk tijdschrift *Molecular Phylogenetics and Evolution*.

De Müllers adder (*Micrelaps muelleri*), een gifslang uit het Nabije Oosten, is een van de soorten van de nieuwe familie Micrelapidae.

Na het scannen van de schedel kan een 'virtuele dissectie' worden uitgevoerd en elk botje van de schedel apart bestudeerd en vergeleken met die van andere specimens.

De Onafhankelijke Congostaat: wat kunnen de archieven ons vertellen?

Sinds enkele jaren is er een levendig debat aan de gang over de koloniale geschiedenis van België in de DRC, en in het bijzonder over de Onafhankelijke Congostaat, die door koning Leopold II werd opgericht. De koloniale archieven staan in het middelpunt van deze belangrijke discussie.

Het historisch onderzoek is gebaseerd op verschillende methodologieën en bronnen maar toch zijn de archieven nog steeds fundamentele bronnen voor iedereen die het koloniale fenomeen wil bestuderen.

In het boek *The Congo Free State: What Could Archives Tell Us? New light and research perspective* (De Onafhankelijke Congostaat: wat kunnen de archieven ons vertellen? Een nieuwe kijk en onderzoeksperspectief) duiken dertien historici en archivariissen van universiteiten of wetenschappelijke instellingen uit België, de DRC, Frankrijk, Italië, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten in weinig bekende of onuitgegeven archieven die tijdens de Onafhankelijke Congostaat (1885-1908) werden geproduceerd. Een groot deel van deze archieven wordt bewaard in het AfricaMuseum.

Het boek is verdeeld in drie delen. Het eerste deel geeft een overzicht van de belangrijkste instellingen waar de archieven van de onafhankelijke Congostaat zijn ondergebracht (KMMA, Rijksarchief en Koninklijk Paleis), en helpt de lezer zo zijn weg te vinden in de veelheid van beschikbare archieven. De twee andere hoofdstukken werpen een extra licht op minder bekende of opnieuw behandelde thema's en laveren tussen mondiale en lokale geschiedenis, tussen diplomatie, justitie, handel en grootkapitaal.

Aan de hand van fijne analyses tonen de auteurs aan dat de geschiedenis van deze periode nog lang niet al haar facetten heeft blootgelegd.

Het boek, uitgegeven in 2022 door Peter Lang, is een co-redactie van twee historici van het KMMA.

Vierde editie van de prijs 'Digitalisering voor Ontwikkeling' (D4D)

Deze prijs bekroont initiatieven die digitalisering inzetten als hefboom voor ontwikkeling. Het gaat om projecten en ideeën die het potentieel van (nieuwe) technologieën op een innovatieve manier benutten, in functie van de Duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's), vastgelegd door de Verenigde Naties.

De prijs D4D omvat drie categorieën :

- De best practice - iStandOut
- Het innovatieve idee/startup - iStartUp
- De publieksprijs - iChoose

De prijzen werden toegekend op 24 november 2022 door Heidi Rombouts, directrice-generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp, op aanbeveling van een panel van experts.

Het 'Projet de Digitalisation de l'Agriculture en milieu paysan au Mali' was voor de jury het beste succesverhaal in de categorie iStandOut. Dit project werd geleid door een consortium van twee digitale startups: AgriBox en Bi Musso en het netwerk Agri Vision Sahel in Mali. Het stelt digitale oplossingen en applicaties voor om de stroom van goederen naar groeiende markten efficiënter te maken en het rendement van de landbouwproductie te verhogen.

De iStartup prijs voor het meest innovatieve project ging naar het project 'Citizens and Machine Learning to End Snail-Borne Diseases', een samenwerking tussen het KMMA, Mbarara University of Science and Technology, de Université de Kinshasa en de KU Leuven (zie blz. 28). Het project maakte indruk op de jury door de combinatie van de grote potentiële impact, de machine learning technologie en de benadering via burgerwetenschap in de strijd tegen schistosomiasis. De voorgestelde applicatie zou de tijdrovende validering door experts van verzamelde data over slakken die parasieten verspreiden, kunnen vervangen.

De publieksfavoriet in de categorie iChoose, ten slotte, was het project 'The Sustainability-As-A-Service Protocol: A New Fundraising Protocol For Emergency Preparedness & Response'. Het project stelt een nieuw protocol voor om de reactiesnelheid in noodsituaties als orkanen, overstromingen, droogtes, stormen en aardbevingen in te korten.

Groepsfoto met de genomineerden van de prijs D4D.

De uitreikingsceremonie werd voorafgegaan door de Innovatiebeurs, waar 4 keynote presentaties werden gegeven en 10 stands voorgesteld. In totaal namen 138 personen deel aan dit evenement. Daarnaast volgden nog 31 deelnemers online de presentaties en de uitreikingsceremonie. De prijs D4D wordt om de twee jaar georganiseerd door het KMMA met de steun van het Directoraat-Generaal voor Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp (DGD).

<https://prized4d.africamuseum.be/>

Studieverblijven en opleidingen voor Afrikaanse onderzoekers

Dankzij de financiële steun van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking (DGD) organiseert het KMMA sinds vele jaren al studieverblijven en opleidingen voor jonge Afrikaanse onderzoekers. Ze vinden plaats zowel in het museum zelf als op het terrein binnen de projecten die worden opgezet in Afrika. De doelstellingen van de projecten en het programma voor capaciteitsversterking zijn geënt op de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDGs) van de Verenigde Naties. De activiteiten van dit programma zijn uiteenlopend. Ze betreffen niet alleen wetenschappelijke of technische opleidingen, individueel of in groep, maar ook beurzen voor masterstudies, doctoraten, postdoctoraten, deelname aan conferenties en vorming voor kunstenaars of journalisten in residentie.

In 2022 konden dankzij de versoepeling van de gezondheidsmaatregelen in verband met COVID-19 de studieverblijven en opleidingen worden hervat, hoewel de massale toestroom van visumaanvragen bij de ambassades na de wijdverbreide hervatting van het internationale reisverkeer soms grote vertragingen veroorzaakte bij het verkrijgen van visa.

Onderzoekverblijven die in 2021 als niet-essentieel werden beschouwd en waren uitgesteld, werden opnieuw gepland voor 2022. Het betreft bezoeken die gepland zijn in het kader van diverse wetenschappelijke projecten en de opleiding FORMARCH over archieven, die in Benin wordt georganiseerd met de Ecole du Patrimoine africain (EPA).

Vijf Afrikaanse wetenschappers hebben aan de Universiteit van Stellenbosch in Zuid-Afrika een cursus gevolgd over geavanceerde methoden voor de monitoring en identificatie van Afrikaanse schadelijke fruitvliegen

Afscheidsdrink voor de doctoraatsstudenten van het project 'ATRAP' (zie p. 28 voor meer info over dit project).

Stages, studieverblijven en opleidingen voor Afrikaanse onderzoekers met de steun van DGD

65

personen

69%

mannen

31%

vrouwen

Uit **10** Afrikaanse landen, waarvan 50% uit de DRC

Science Days

Op 17 en 18 oktober 2022 organiseerde het KMMA de Science Days, een interne conferentie die de wetenschappelijke afdelingen van het museum samenbracht. Het doel was drieledig:

- collega's leren kennen;
- een overzicht geven van huidig onderzoek en expertise binnen het KMMA
- een boost geven aan samenwerking en mogelijke synergieën - methodologisch, geografisch of thematisch - tussen collega's, diensten en departementen.

Op de eerste dag stelde elke wetenschappelijke afdeling haar activiteiten voor.

De volgende ochtend werd een grote postersessie georganiseerd, waar talrijke uitwisselingen tussen collega's plaatsvonden. Alle medewerkers waren uitgenodigd om deel te nemen.

De Science Days brachten 110 collega's uit het hele museum samen.

Achteraf werd een enquête gehouden en daaruit bleek dat 80% van de deelnemers de dagen nuttig of zelfs zeer nuttig vond, en wel om verschillende redenen:

- de uitwisseling van informatie tussen diensten en afdelingen (volgens 97% van de deelnemers)
- informeel contact met (nieuwe) collega's (91%)
- een inspiratiebron voor nieuwe samenwerkingsverbanden (74%)
- het creëren van een saamenhorigheidsgevoel (68%).

Science Days 2022.

Versillende doctoraatsstudenten hebben deelgenomen aan de Science Days, een intern event waar de wetenschappers van het KMMA hun werk voorstelden aan hun collega's.

2022 is een jaar waarin de dienst opnieuw op de kruissnelheid van vóór de verschillende crisissen is gekomen ...

Wij verkochten via al onze kanalen (shop, directe verkoop vanuit de dienst, commerciële distributeurs, enz.) voor een hoger bedrag dan in 2021: de situatie is weer beter, zonder echter de omzet van 2019 te hebben bereikt, het jaar na de heropening van het museum.

Daarbij komen nog de inkomsten van de *print on demand* versies van onze online publicaties en van andere bestellingen van drukwerk dat onze dienst kan realiseren op zijn semi-professionele machines.

Er tekent zich inderdaad een trend af om regelmatig in Open Access of online te publiceren om een zo groot mogelijk publiek te bereiken voor onze publicaties, met inbegrip van onze lezers van Centraal-Afrika.

Onze catalogus werd echter wel verder aangevuld met onze gewone reeksen, waarvan de werken gedrukt en verkocht worden in boekhandels.

Geheime boeken voor onze directeur

Ter gelegenheid van de pensionering van Guido Gryseels werden in het grootste geheim twee publicaties gerealiseerd: een *Liber amicorum* vanwege zijn nationale en internationale collega's en vrienden, maar ook een boek geschreven door het museum personeel bij wijze van eerbetoon. Een combinatie van grafisch onderzoek, leren band, uitgevoerd door een handwerker, humor en grappige of nostalgische foto's maakte dat de directeur twee mooie souveniralbums aangeboden kreeg.

European Journal of Taxonomy

In 2022 werden 199 artikels gepubliceerd in *EJT*, voor een totaal van 8070 pagina's.

Eén gepubliceerd en zeven ingediende artikels kwamen van Afrikaanse auteurs; er verschenen eveneens vier teksten die materiaal uit Afrika voorstelden, waarvan twee teksten geschreven door onderzoekers van onze instelling (zie lijst hieronder). Op het einde van het jaar werd een nieuwe conventie (2023-2027) getekend tussen de leden van het consortium tijdens het Steering Committee, dat plaatsvond in Tervuren.

De directeur a.i. van het KMMA, Karel Velle, ondertekent samen met Europese collega's de nieuwe conventie van de co-editie van het European Journal of Taxonomy.

Africana linguistica komt voortaan uit in Open Access

Het tijdschrift over linguïstiek van het KMMA veranderde van statuut vanaf 2022 en werd een tijdschrift dat gepubliceerd werd in Gold Open Access. Het museum wil zeker niet auteurs met beperkte financiële middelen benadelen; daarom kwam het met de commerciële co-editeur tot een overeenkomst waarbij de *fees* betaald worden door het museum en niet door de auteurs, en dit met een geplafonneerd bedrag per jaarlijks volume.

De graficus van de dienst Publicaties overhandigt aan de directeur het boek, geschreven door het personeel als eerbetoon.

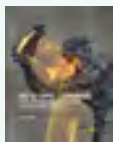

De verantwoordelijke van de dienst Publicaties overhandigt het *Liber amicorum* aan de directeur tijdens de plenaire zitting.

LIST OF RMCA PUBLICATIONS 2022*

Exhibition catalogues and guides

Mpane, A. & Müller, J.P. (eds), *The Grand Rotunda of the Royal Museum for Central Africa* Tervuren/Kontich: RMCA/BAI, 184 p. (Also available in French: *La Grande Rotonde du Musée royal de l'Afrique centrale* & Dutch: *De Grote Rotonde van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika*) (PR)

Social Sciences and Humanities

Katz-Lavigne, S., Ndayiragije, R., Ramazani Kalyongo, L. & Chemouni, B. (eds), *Conjonctures de l'Afrique centrale 2022*. Series 'Cahiers africains', no. 98. Paris/Tervuren/Antwerpen: L'Harmattan/RMCA/CRE-AC, 316 p. (PR)

De Coninck, F., *Conflicts et diplomatie en Afrique centrale. Témoignage d'un ambassadeur. 1994-2022*. Series 'Cahiers africains', no. 99. Paris/Tervuren: L'Harmattan/RMCA, 390 p. Forewords by **G. Gryseels** and **Th. Trefon**.

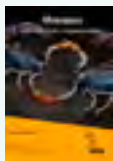

Devos, M. & Ricquier, B. (eds), *Cooking with Linguists. Culinary Lexicon and Recipes in selected Bantu Languages*. Series 'Tervuren Series for African languages Documentation and Description', 320 p. Available for free on <https://www.africamuseum.be/fr/research/discover/publications/series/tervuren-series-for-african-language-documentation-and-description> (PR)

Zoology

Jocqué, R., *Miniseks. Hofmakerij bij ongewervelden*. Series 'Zoölogische Documentatie', 176 p.

Various

Liber amicorum dedicated to G. Gryseels, 308 p.

Museum News Special Edition: Guido Gryseels 2002-2022, 56 p.

Jaarverslag/Rapport annuel/Annual Report 2021, 82 p.

Online publications

Essele Essele, K., *Continuités et innovations sonores des cérémonies funéraires chez les Eton du Sud-Cameroun*. Series 'Documents de Sciences humaines', 378 p.

Dibwe, D., *Le Chef songye Kamanda ya Kaumbu. Au rendez-vous de l'histoire et de la mémoire congolaise*. Series 'Documents de Sciences humaines', 105 p. (Previous version published by Presses de l'Unilu in 2007.)

Nkulikiyinka, J.-B., *L'Écho des monts et des vallées. Chants populaires du Rwanda transcrits, traduits en français et commentés*. Series 'Documents de Sciences humaines', 320 p.

Open Access

Devos, M. & **Maniacky, J.** 2022. *Africana Linguistica* 28: 229 p. Louvain/Tervuren: Peeters/RMCA (PR; IF 0.067)

* NB. Impact factors are dated June 2022.

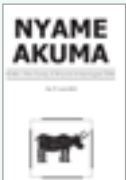
European Journal of Taxonomy (published by a European consortium including the RMCA), vol. 788 to 855 within some papers by RMCA's scientists:

Vranken, N., Van Steenberge, M., Heylen, A., Decru, E. & **Snoeks, J.** 2022. 'From a pair to a dozen: the piscivorous species of *Haplochromis* (Cichlidae) from the Lake Edward system'. *European Journal of Taxonomy* 815: 1-94. <https://doi.org/10.5852/ejt.2022.815.1749> (PR; IF 1.398)

Jocqué, R., & Bosselaers, J. 2022. 'Studies in the Liocranidae (Araneae): revision of *Andromma* Simon, 1893'. *European Journal of Taxonomy* 850 (1): 1-78. <https://doi.org/10.5852/ejt.2022.850.1997> (PR; IF 1.398)

Gijanto, L. & **Cornelissen, E.** (eds), *Nyame Akuma* 97: 56 p.

Publications Service's paper

Agosti, D., Benichou, L., Addink, W., Arvanitidis, C., Catapano, T., Cochrane, G., Dillen, M., Döring, M., Georgiev, T.,

Gérard, I., Groom, Q., Kishor, P., Kroh, A., Kvaček, J., **Mergen, P.**, Mietchen, D., Pauperio, J., Sautter, G., Penev, L. 2022.

'Recommendations for use of annotations and persistent identifiers in taxonomy and biodiversity publishing'. *Research Ideas and Outcomes* 8: e97374. Available online: <https://riojournal.com/article/97374/> (PR)

AFGEWERKTE DOCTORATEN

In 2022 hebben de volgende onderzoekers hun doctoraat, dat op wetenschappelijk en/of logistiek vlak door het KMMA werd ondersteund, verdedigd:

Aardwetenschappen

Désiré Kubwimana

Mouvements de terrain dans les reliefs de Bujumbura (Burundi) : apport des géosciences, inventaire, caractérisation et prédiction d'un aléa par les méthodes géostatistiques

Promotoren: Ait Brahim Lahcen (Université Mohamed V de Rabat), Tarik Bahaj (Université Mohamed V de Rabat), Olivier Dewitte (KMMA)

Verdedigd op 1 april 2022

Biologie

Emmanuel Abwe

The fish fauna of the Kundelungu National Park (DR Congo): diversity, ecology and conservation

Promotoren: Jos Snoeks (KMMA), Emmanuel Vreven (KMMA), Auguste Chocha Manda (Université de Lubumbashi)

Verdedigd op 19 januari 2022

Mare Geeraerts

Reconstructing Nile tilapia stocking in Africa: parasites, next-generation-sequencing and museum collections

Promotoren: Tom Artois (UHasselt), Maarten Vanhove (UHasselt), Tine Huyse (KMMA)

Verdedigd op 3 maart 2022

HET WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT IN CIJFERS

Wie?

Wat?

In 2022

- **Een honderdtal lopende projecten**
waarvan 10 opgestart in 2022
- **197 presentaties**
op wetenschappelijke congressen
- **198 teksten gepubliceerd**,
waarvan 122 *peer-reviewed* *

* (zie blz. 40)

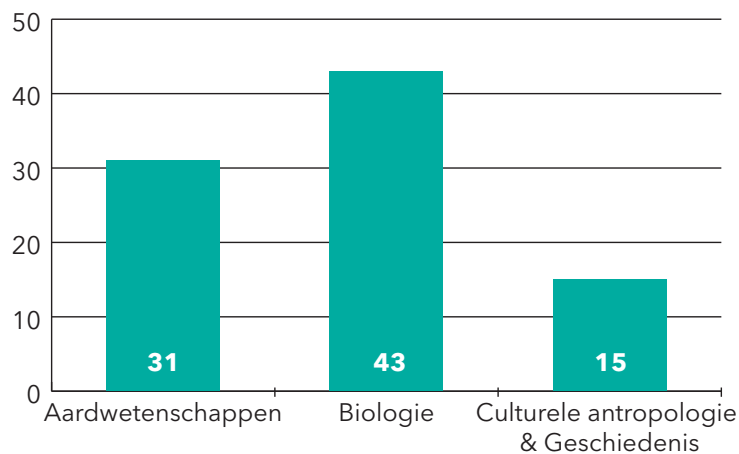
Doctoraatsthesisen

- **3 doctoraten afgelegd** in 2022**
- **89 doctoraten lopend** in 2022
  - waarvan 13 opgestart in 2022
- 64% van de onderzoekers zijn Afrikaans,
uit 12 verschillende landen van het continent
- 34% van de doctoraatsstudenten zijn Congolees
- 22% zijn Belg

- Begeleiding van **53 DEA- of masterstudenten**

425 onderzoekers bezochten het KMMA

voor onderzoek en/of consultatie van de collecties,
de archieven of de bibliotheken

Aantal doctoraten per departement

** (zie blz. 37)

Taxonomie

41

nieuwe beschreven
diersoorten

25

spinnen

10

vissen

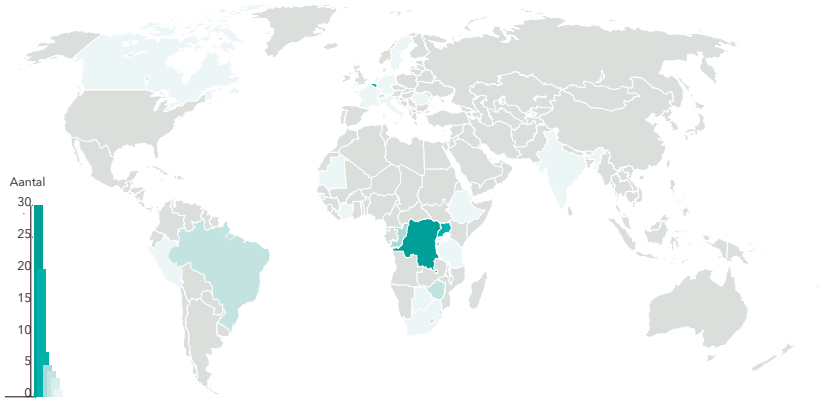
5

miljoenpoten

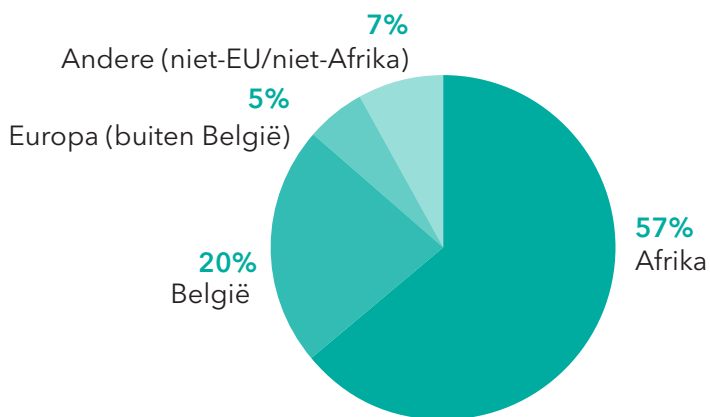
1

platworm

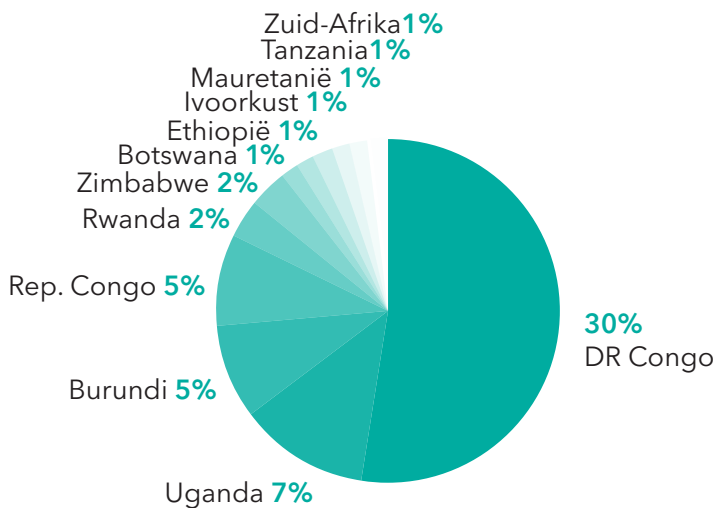
Doctoraatsstudenten per nationaliteit

Herkomst doctoraatsstudenten

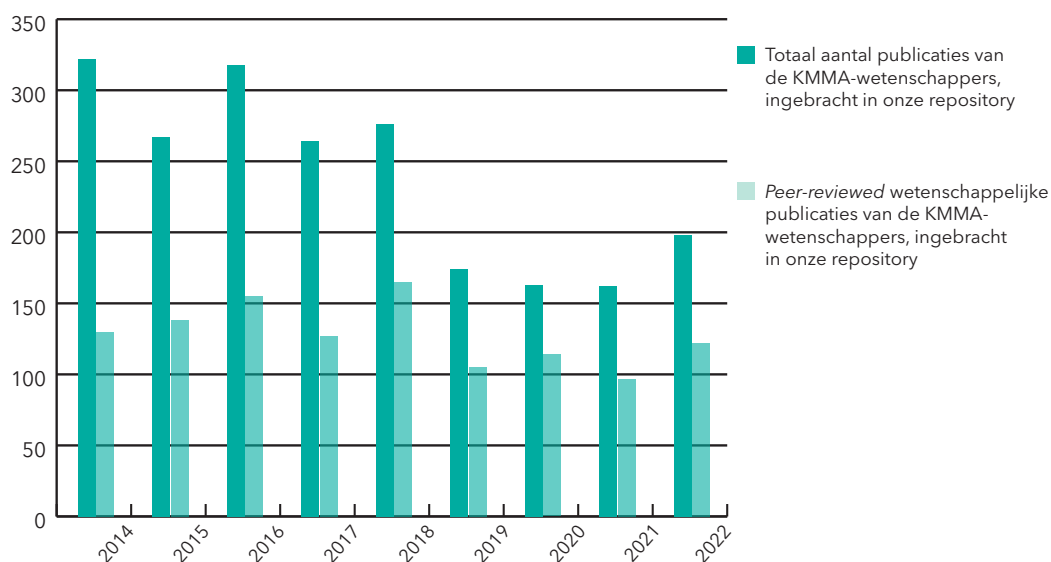
Nationaliteit Afrikaanse doctoraatsstudenten

DE PUBLICATIES VAN DE WETENSCHAPPERS VAN HET KMMA

De onderzoekers van het museum publiceren jaarlijks artikels in wetenschappelijke tijdschriften of boeken, monografieën, enz. bij internationale, hoog aangeschreven uitgevers. In 2022 hebben ze 198 teksten gepubliceerd, waarvan 122 peer-reviewed.

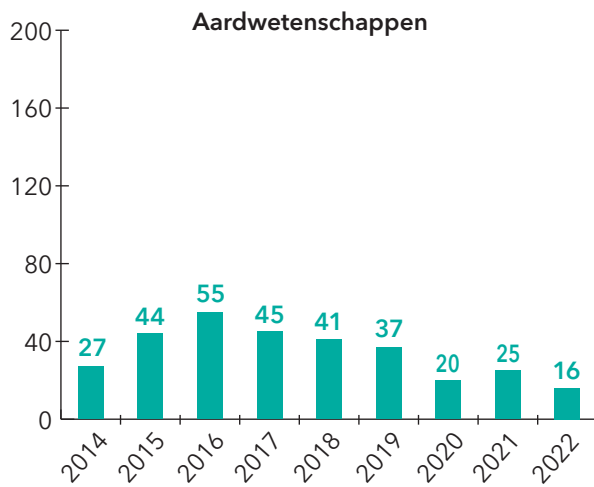
Alle referenties van deze publicaties van de KMMA-medewerkers kunnen worden geconsulteerd op onze website: <https://www.africamuseum.be/nl/research/discover/publications/repository>

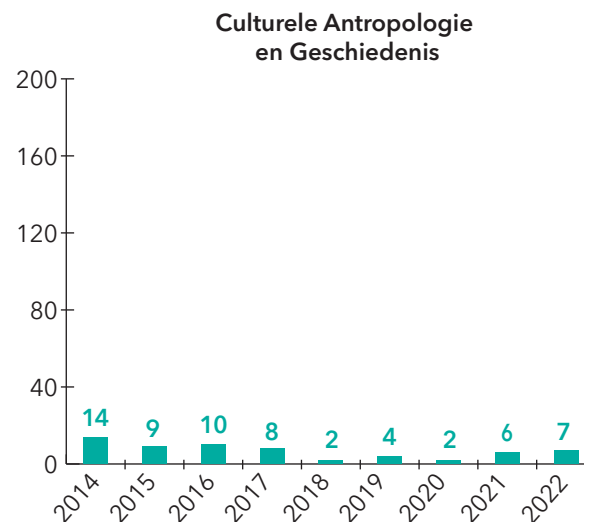
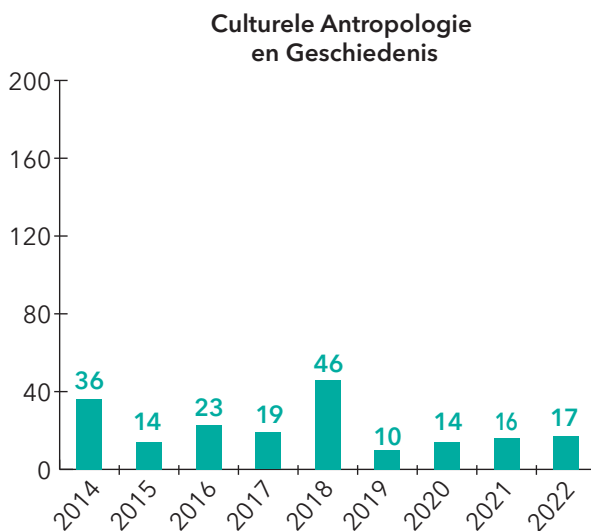
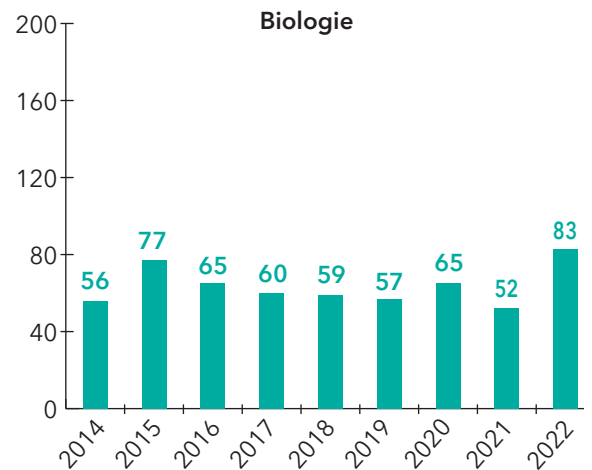
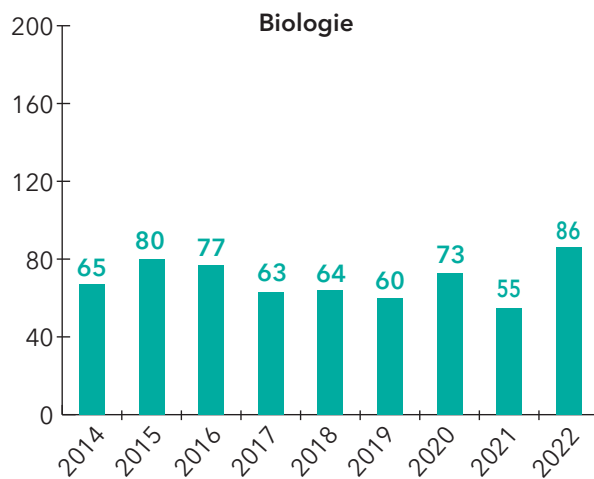
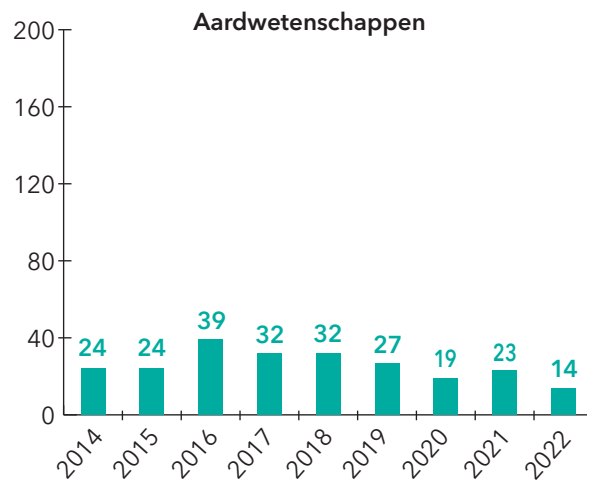
Statistieken per discipline en per type in 2022

	Aardwetenschappen	Biologie	Culturele Antropologie en Geschiedenis	TOTAAL	
Totaal aantal peer-reviewed wetenschappelijke publicaties *	16	86	17	119*	> Detail 1
Artikels in wetenschappelijk tijdschrift met peerreview	14	83	7	104	> Detail 2
Hoofdstukken in een boek (met editor)	2	1	8	11	
Boeken en catalogi (auteur of editor)	0	2	2	4	
Totaal aantal niet-peer-reviewed publicaties *	6	60	8	74*	
Artikels in tijdschrift	1	1	1	3	
Kaarten	0	0	0	0	
Boeken/catalogi (met editor)	0	1	2	3	
Hoofdstukken in een boek (met editor)	0	0	2	2	
Hoofdstukken in een catalogus (met editor)	0	0	0	0	

Detail 1: evolutie aantal *peer-reviewed* wetenschappelijke publicaties

Detail 2: evolutie aantal artikels in wetenschappelijk tijdschriften

03

COLLECTIES & BIBLIOTHEKEN

De internationale reputatie van het KMMA steunt op een uitgebreide expertise én op de unieke collecties rond mens- en natuurwetenschappen op het gebied van Centraal-Afrika. Deze collecties zijn tegelijkertijd waardevol erfgoed en van grote wetenschappelijke waarde. Ze vormen de basis voor de talrijke onderzoeksprojecten. Dat minder dan 1% van de collecties in de nieuwe referentietentoonstelling te zien is, geeft een idee van de enorme omvang.

Het museum houdt zich bezig met het fysieke beheer van deze diverse en omvangrijke collecties voor de conservering en digitalisering ervan. Het stelt zijn collecties beschikbaar voor het publiek op verschillende manieren. De valorisatie gebeurt via onderzoek, tentoonstellingen, publicaties en databanken. De collecties worden overal ter wereld uitgeleend voor tentoonstellingen of wetenschappelijk onderzoek. Daarnaast kunnen onderzoekers ook ter plaatse documenten raadplegen of objecten en specimens analyseren. De collecties worden ook nog steeds uitgebreid. Tegenwoordig gebeurt dat vooral in het kader van onderzoeksprojecten in samenwerking met Afrikaanse universiteiten en musea.

Het museum beschikt ook over een netwerk van bibliotheken, bestaande uit een centrale bibliotheek en meer dan tien gespecialiseerde deelbibliotheken in diverse disciplines uit de mens- en natuurwetenschappen. De volledige verzameling van het museum telt meer dan 130 000 boeken en enkele duizenden tijdschriften, en bevat ook kostbare historische werken.

EEN STAALNAME UIT DE COLLECTIES

Culturele Antropologie & Geschiedenis

122 000 etnografische objecten
75 000 archeologische artefacten
9000 muziekinstrumenten
4000 gepubliceerde historische kaarten
500 000 historische foto's
20 000 historische voorwerpen en Westerse kunstvoorwerpen
3 km geschiedkundige archieven
70 historische films over Belgisch-Congo, Rwanda en Burundi (1940-1960)

Biologie

10 000 000 specimens waaronder:
6 000 000 insecten
1 200 000 vissen
500 000 vlinders
300 000 spinnen
195 000 amfibieën
150 000 vogels
135 000 zoogdieren
80 000 houtstalen
62 000 reptielen
17 000 slangen

Aardwetenschappen

264 000 luchtfoto's
160 000 stalen van gesteenten
25 000 kaarten
22 000 paleontologische specimens
19 000 mineralen
1 km geologische archieven

Bruiklenen

425

personen hebben het KMMA bezocht voor hun onderzoek en/of om de collecties, archieven of bibliotheken te consulteren

860

etnografische en historische objecten werden geconsulteerd door externe bezoekers

1500

meer dan zoölogische specimens werden voor onderzoek uitgeleend

370

objecten werden uitgeleend

19

voor tentoonstellingen in België, Frankrijk, Oostenrijk, Italië, Luxemburg, Monaco, de Democratische Republiek Congo en de Verenigde Staten

I. Otto © KMMA

Expertises en diensten

55
expertises
van etnografische objecten

12
expertises rond de
identificatie van houtstalen

Verwervingen

Meer dan **2500**
zoölogische specimens
waarvan

1295
vliegen

509
stalen van vinnen van
Nijltilapia's voor genetisch
onderzoek

---

ongeveer **500**
stalen van platwormen voor
genetische analyses
en een honderdtal
zoetwaterslakken

196
vlinders

417
houtstalen

61
archieffondsen,
fotoalbums,
collecties ansichtkaarten,
schilderijen,
enz.

Een toegankelijk en efficiënt beheer

Het KMMA bewaart unieke en uiteenlopende collecties rond mens- en natuurwetenschappen. Elk type collectie heeft eigen noden en wordt op een specifieke manier bewaard.

In 2022 werd bijzondere aandacht besteed aan het verbeteren van de bewaring en toegankelijkheid van de schilderijen-, archief- en bibliotheekcollecties. Om dit te bereiken werden drie nieuwe compactus-systemen en een schilderijrek geïnstalleerd. Deze systemen zijn bestemd voor respectievelijk het archief, de bibliotheek, de opslag van reservebokalen voor de ethanolcollectie en de schilderijen.

Dankzij de installatie van het schilderijrek zal de volledige collectie schilderijen op één plaats bewaard kunnen worden. Dit betekent een grote verbetering voor het behoud en beheer van deze collectie. Er wordt gebruik gemaakt van de verhuis om meteen ook de allergrootste schilderijen te reinigen en op rol te plaatsen. De verhuis van de volledige collectie, die momenteel nog verspreid is over twee gebouwen, zal pas in de loop van 2023-2024 helemaal afgerond zijn.

Ter voorbereiding van de installatie van de compactus-systemen werd een selectie gemaakt: archiefstukken die minder frequent geraadpleegd worden en/of al gedigitaliseerd zijn, worden in een extern depot opgeslagen in Péronnes-lez-Binche. Dit biedt niet alleen meer ruimte, maar verhoogt ook de efficiëntie van het ruimtegebruik op de site van Tervuren en helpt fragmentatie van collecties te voorkomen.

Nog in 2022 werden de archief-, bibliotheek- en documentaire collecties van de voormalige dienst Eigentijdse Geschiedenis geïntegreerd in een gecentraliseerd archief- en bibliotheekstelsel, beschikbaar voor onze gebruikers en onderzoekers. Om de efficiëntie en toegankelijkheid van de bibliotheekcollecties te verbeteren werd een innovatief systeem geïmplementeerd dat een snelle en gemakkelijke toegang tot minder vaak geraadpleegde boeken en tijdschriften mogelijk maakt en tegelijk een betere bewaring garandeert.

Dankzij de installatie van het schilderijrek zal de volledige collectie schilderijen op één plaats bewaard kunnen worden.

Verborgen collecties: nieuw onderzoek op oude specimens

Een nieuw project dat in 2022 van start gegaan is, wil de diversiteit en evolutionaire geschiedenis van virussen blootleggen dankzij onderzoek op oude specimens.

Veel belangrijke zoönotische virussen bij mensen zoals ebola, zika en de hiv-precursoren zijn ontstaan - en blijven ontstaan - uit Afrotropische zoogdieren in het Congobekken. Deze regio heeft ook een van de grootste zoogdierendiversiteit ter wereld, waarvan duizenden specimens bewaard worden in de museumcollecties van het KBIN, het KMMA en CSB-UNIKIS. Uit dezelfde regio bewaart de KU Leuven duizenden gearchiveerde pathologische specimens van menselijke oorsprong. Ook het genomische materiaal van de virussen die deze gastheren bij zich droegen zijn veilig opgeslagen in deze weefselcollecties. Het belangrijkste doel van dit onderzoek is om in te schatten in welke mate deze zoönotische virussen uit de Afrotropen kunnen opduiken. Om dit te achterhalen wordt de evolutionaire geschiedenis van virussen gereconstrueerd in relatie tot hun gastheren, op basis van virusgenomische gegevens uit de weefselcollecties.

Door onderzoek op oude specimens kan de diversiteit en evolutionaire geschiedenis van virussen blootgelegd worden.

Een nieuwe stap in het digitaliseren van de natuurhistorische collecties

In het KMMA en het KBIN samen zijn bijna 50 miljoen natuurhistorische specimina ondergebracht die een onschatbaar erfgoed vormen van de biodiversiteit vroeger en nu. Dit is een van de grootste collecties in Europa, na die van het Natural History Museum in Londen en het Muséum national d'Histoire naturelle in Parijs, en een van de 10 grootste collecties ter wereld. Van deze specimina is naar schatting ongeveer 0,5% gebruikt voor de beschrijving van de soorten (types) of het voorwerp geweest van een gedetailleerde en geïllustreerde beschrijving. Deze 250 000 specimina vormen wereldwijd een uniek erfgoed.

In 2022 werd begonnen met het in beeld brengen van elk individueel exemplaar van de vogelcollectie, met de bijbehorende metadata, met als doel een volledige 2D-inventaris van deze collectie te realiseren. Ook werd met verschillende technieken verder gewerkt aan de 3D-digitalisering van de kostbare typespecimens van de collecties Vertebraten. Daarnaast werden de typespecimens van de collecties Entomologie, Invertebraten alsook enkele vertebratenspecimens intensief gedigitaliseerd met behulp van 2D+ digitalisering (Focus stacking).

Het in beeld brengen van elk individueel exemplaar van de vogelcollectie, om een volledige 2D-inventaris te realiseren.

04

HET MUSEUM IN CIJFEERS

FINANCIËEL VERSLAG

	2018	2019	2020	2021	2022
Uitgaven en inkomsten (in k€)					
Inkomsten	17 518	19 561	16 605	17 522	20 719
Uitgaven	20 009	18 127	16 058	17 864	20 355
Saldo	-2491⁽¹⁾	1434	546	-341	364

Inkomstenbron

Personeelsveloppe	_ (2)	_ (2)	_ (2)	_ (2)	_ (2)
Dotatie	10 197	10 197	10 587	10 730	12 176
Eigen inkomsten	952	3382	1237	1440	1 884
Projecten	5560	4967	4727	5240	6 452
Andere	809	1015	52	111	207
Totaal	17 518	19 561	16 605	17 522	20 719

Evolutie van de uitgaven per bron (in k€)

Personeel	11 294	11 985	11 294	11 780	12 823
Personeelsveloppe	0	0	0	0	0
Personeel eigen inkomsten	0	0	0	0	0
Statutair personeel	5230	5841	5337	5540	5983
Contractueel personeel	6063	6144	5957	6239	6840
Algemene werking	4962	5328	3927	5570	6924
Uitrusting en bibliotheek	3753	814	836	513	607
Totaal	20 009	18 127	16 058	17 864	20 355

(1) Deficit en afwijking ESR-saldo met toestemming van de minister van Begroting

(2) Sinds 01.01.2018 zijn de dotatie en personeelsveloppe samengevoegd.

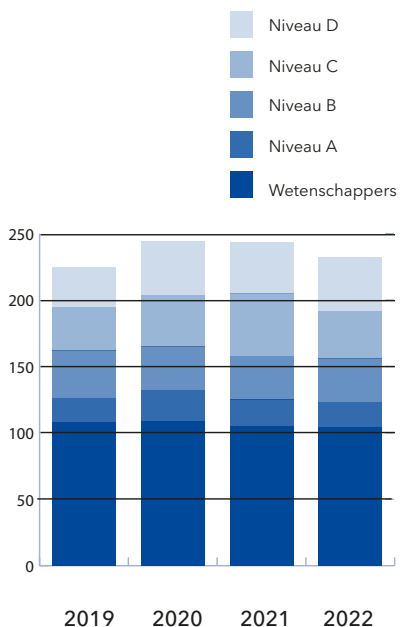

PERSONEEL

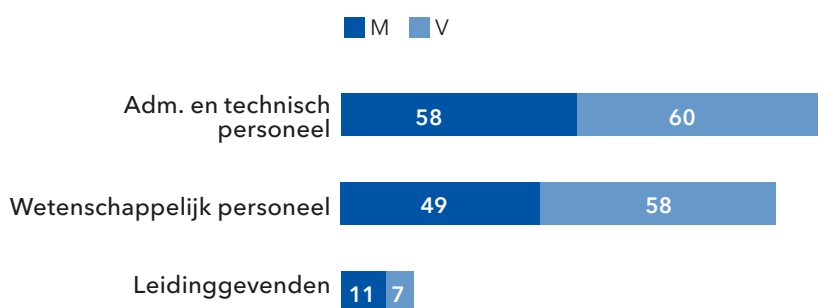
Verdeling personeel in statutairen en contractuelen volgens niveau

	2019	2020	2021	2022
Wetenschappers	105	104	115	108
Statutair	31	34	30	30
Contractueel	74	70	85	78
Niveau A	20	19	18	18
Statutair	12	12	11	11
Contractueel	8	7	7	7
Niveau B	33	32	33	36
Statutair	22	23	26	29
Contractueel	11	9	7	7
Niveau C	47	36	34	33
Statutair	18	19	20	19
Contractueel	29	17	14	14
Niveau D	39	40	35	30
Statutair	1	1	1	0
Contractueel	38	39	34	30
Totaal	246	231	237	225

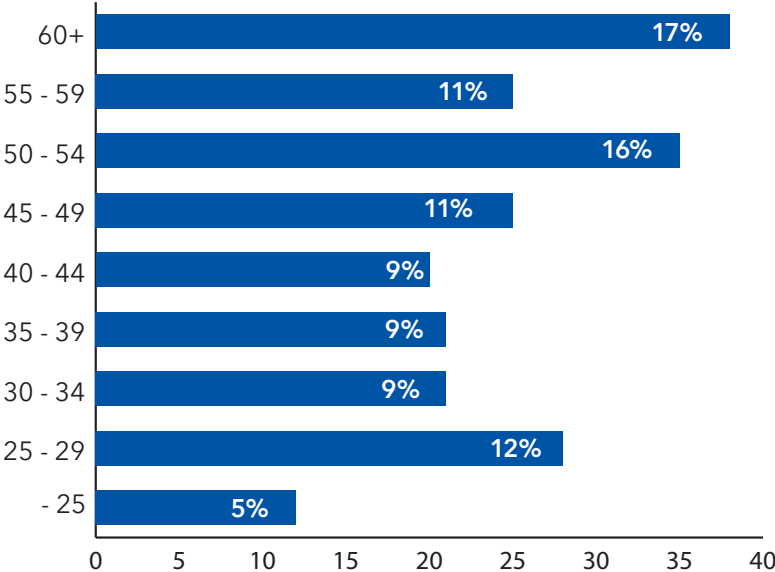
Verdeling volgens niveau

Verdeling volgens M/V

Leeftijdspiramide

PUBLIEKSGERICHTE DIENSTEN

Bezoekers

Het AfricaMuseum ontving 125 753 bezoekers in 2022,
- 15 277 mensen bezochten de tijdelijke expo's *Mensentuin. Koloniale tentoonstellingen wereldwijd*
en *Europa Oxalá* in 2022

Rondleidingen

Er werden 1413 rondleidingen gegeven,
waarvan 38 interactieve rondleidingen.
En er werden 261 workshops gegeven,
hiervan 159 muziekworkshops en 102 andere.

© Nathan De Fortunato

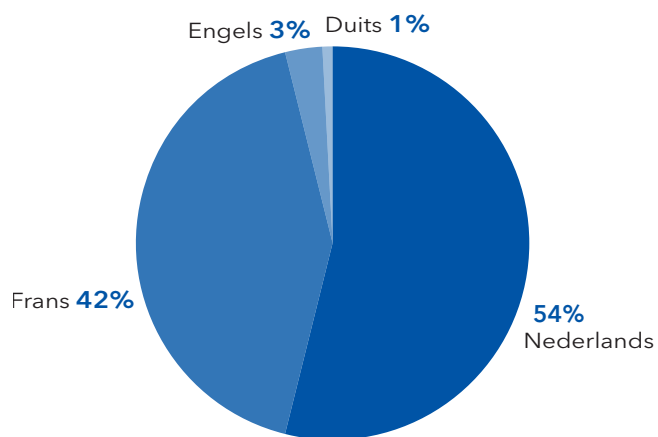
Het museum in de pers

Totaal aantal verschenen artikelen: 618

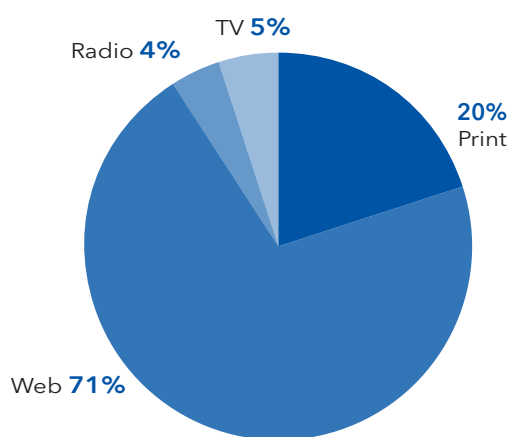
- Belgische pers: 603 (daling met 26% tegenover 2021)
- Internationale pers: 15 (daling met 69% tegenover 2021)

Belgische pers

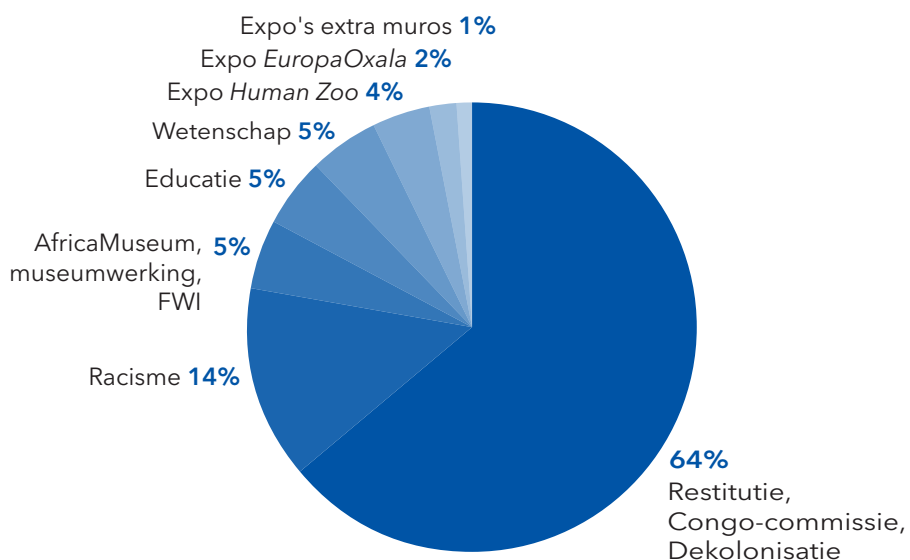
Verdeling van de artikelen per taal

Verdeling van de artikelen per medium

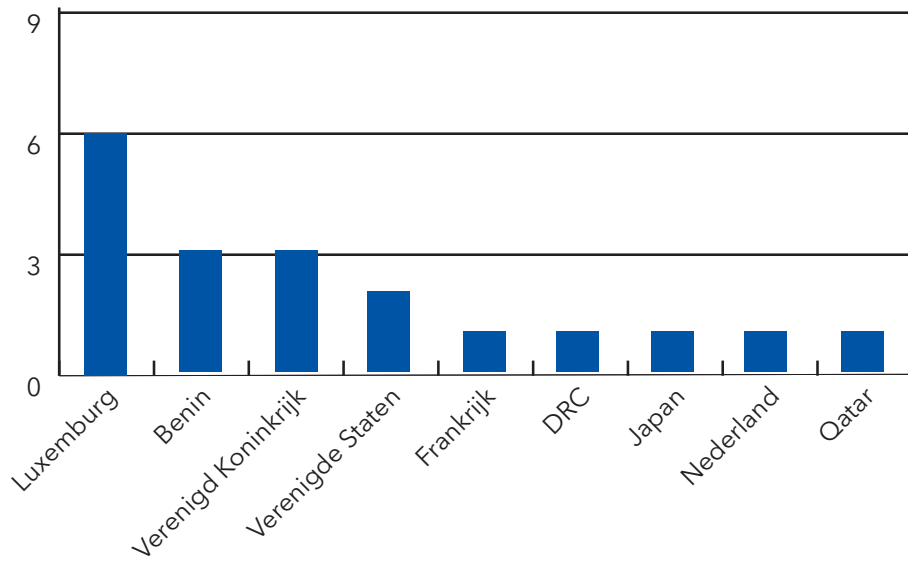
Overzicht van de behandelde onderwerpen

In de buitenlandse pers

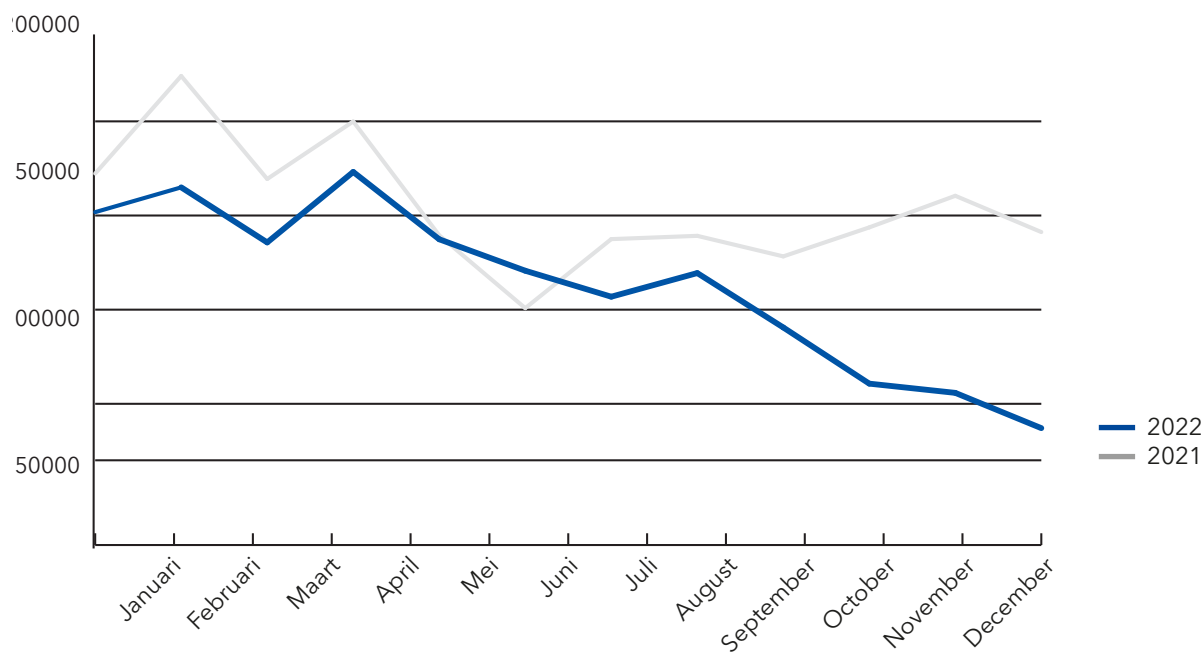
Het museum haalde in 2022 in de buitenlandse pers 19 artikels uit 9 landen.

Aantal artikels per land

De website

In 2022 werden de webpagina's van het museum in totaal 1 323 260 keer bezocht. Dit betekent een daling met 24% ten opzichte van 2021.

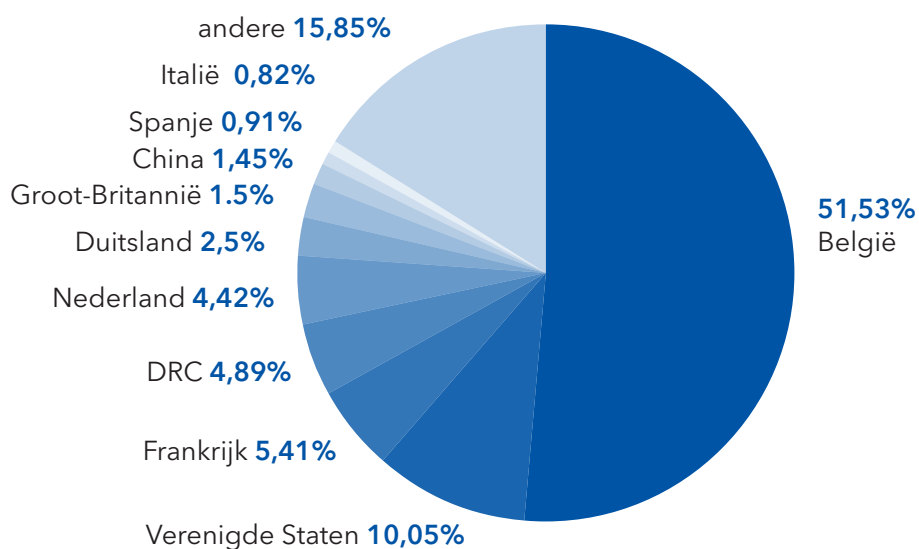
Bezoeksessies

- 262 270 unieke bezoekers (IP-adressen) bezochten de website 398 299 keer, wat neerkomt op gemiddeld 1,5 bezoeksessie per bezoeker.
- Een bezoeksessie duurde gemiddeld 2 minuten en 51 seconden.
- Voor het tweede jaar op rij bezochten meer personen de site vanop een mobiel toestel (smartphone of tablet, 56%) dan van een vaste computer (44%). Deze trend zet zich elk jaar meer en meer door.
- 87% van de bezoekers komt 'direct' of via een zoekmachine op de website terecht; dit houdt een lichte stijging in, in vergelijking met de voorgaande jaren. 5% van de bezoekers bereikt de website via advertenties en 3% vanuit sociale media.

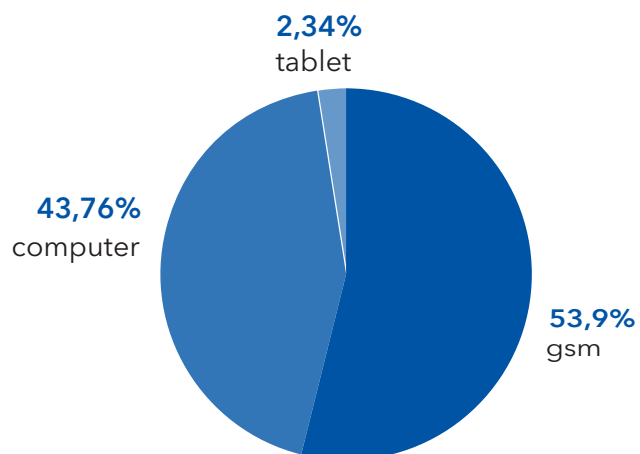
Landen van waaruit de websitebezoekers komen

52% van de bezoekers bekeek de website vanuit België. Dit is een forse daling ten opzichte van 2021 (65%). Na de Verenigde Staten (10%) en Frankrijk (5%), zijn het de DRC (5%) en Nederland (4%) die het meest de website bezochten.

Herkomst websitegebruikers

Type toestel

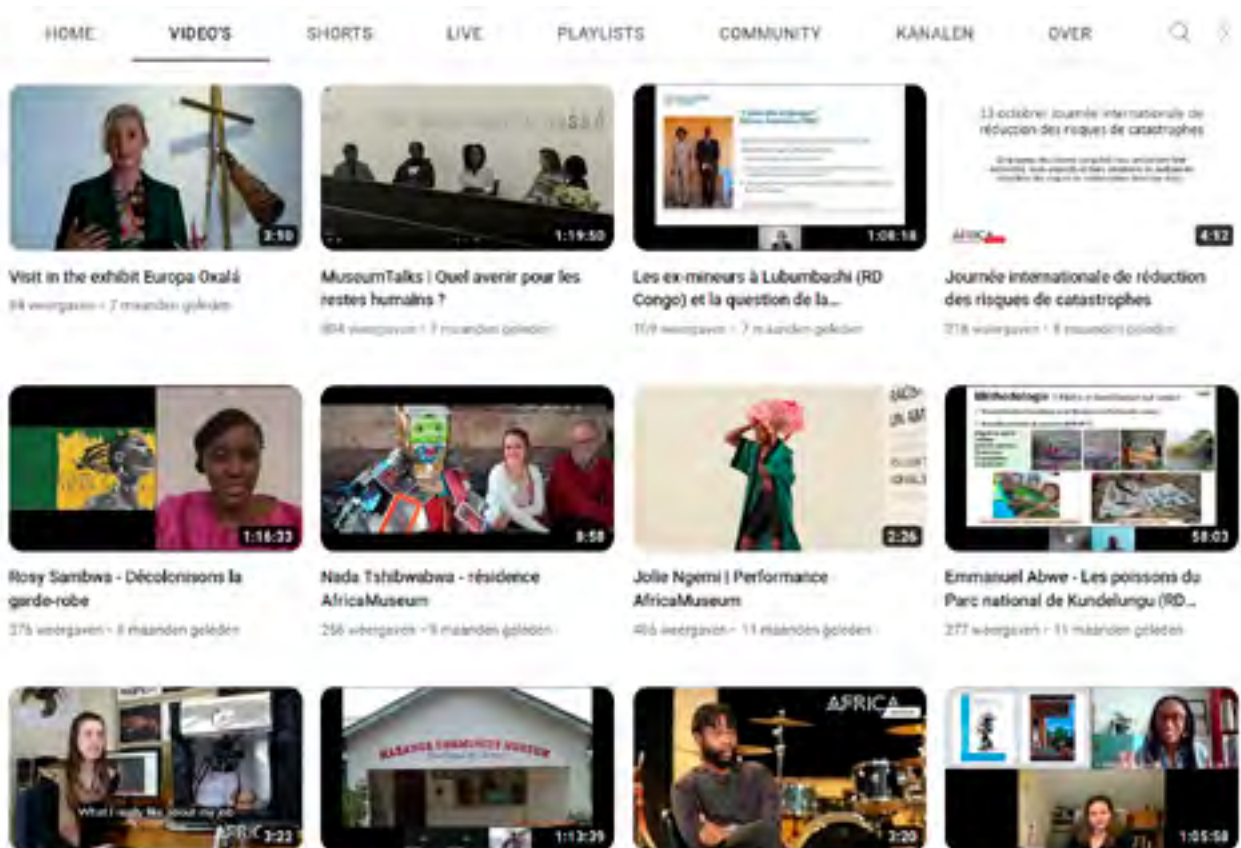

Sociale media

In 2022 evolueerde het aantal volgers op onze sociale media als volgt:

- Facebook AfricaMuseum EN: van 10 390 naar 11 650 volgers, een stijging met 12%.
- Facebook AfricaMuseum België: van 2311 naar 2648 volgers, een stijging met 15%.
- Facebook AfricaMuseum Belgique: van 2851 naar 3522 volgers, een stijging met 24%.
- De Instagrampagina: van 4916 naar 5850 volgers, een stijging met 19%.
- De Twitteraccount : van 6738 naar 7139 volgers, een stijging met 7%.

Ook op YouTube waren er veel evenementen te zien, zoals MuseumTalks, performances en interviews.

05

WIE ZIJN WIJ?

Opdrachtverklaring

Het museum moet een wereldcentrum zijn voor onderzoek en de verspreiding van kennis inzake het verleden en heden van samenlevingen en natuurlijke milieus in Afrika, met de nadruk op Midden-Afrika, om zo een beter begrip en meer interesse daaromtrent te creëren bij het grote publiek en de wetenschappelijke wereld, en om, door middel van samenwerkingsverbanden, wezenlijk bij te dragen tot de duurzame ontwikkeling ervan. De kernopdrachten van deze op Afrika gerichte instelling bestaan dus in het verwerven en het beheren van collecties, het verrichten van wetenschappelijk onderzoek en de valorisatie van de resultaten hiervan, het verspreiden van kennis, en het presenteren aan het grote publiek van een keuze uit haar collecties.

Samenstelling advies- en beheersorganen

Het KMMA is een federale wetenschappelijke instelling, onder toezicht van de staatssecretaris voor Wetenschapsbeleid. Administratief gezien is het KMMA een staatsinstelling met afzonderlijk beheer. Het heeft drie beheersorganen en een adviserend orgaan.

Beheerscommissie

Het KMMA deelt deze commissie met het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN). De beheerscommissie staat in voor het financiële, materiële en administratieve beheer van de instelling. De commissie wordt voorgezeten door een vertegenwoordiger van het Federaal Wetenschapsbeleid en telt vier externe academici en managementexperts, de algemeen directeurs van de instellingen en twee vertegenwoordigers van het Federaal Wetenschapsbeleid.

Stemgerechtigde leden:

- Frank Monteny, voorzitter
Adviseur-generaal - POD Wetenschapsbeleid
- Guido Gryseels, ondervoorzitter
Algemeen directeur van het KMMA
(tot 31 augustus 2022)
- Karel Velle, ondervoorzitter
Algemeen directeur a.i. van het KMMA
(vanaf 1 september 2022)
- Patricia Supply, ondervoorzitter
Algemeen directeur a.i. van het KBIN
- Ingrid Vanden Berghe, extern lid
- Alain Heynen, Adviseur - POD Wetenschapsbeleid
- François Mairesse, extern lid
- Koen Verhoest, extern lid
- Claude Bragard, extern lid

Leden met raadgevende stem:

- Marie-Solange Mukarwema
Rekenplichtige van het KBIN
- Yves Geens
Rekenplichtige van het KMMA
- Brigitte Lauwaert, hoofd Wetenschappelijke Dienst van het BMM van het KBIN
- Didier Van den Spiegel
Afdelingshoofd bij het KMMA
- Françoise Stassart, adjunct-secretaris
Attaché - POD Wetenschapsbeleid
- Jacques Lust, secretaris
Attaché - POD Wetenschapsbeleid
- Lieven Dejaegher, Inspecteur-generaal van Financiën
- Pierre De Maret, voorzitter Wetenschappelijke Raad van het KMMA
- Bruno Danis, voorzitter Wetenschappelijke Raad van het KBIN

Directieraad

Stemgerechtigde leden:

- Guido Gryseels, algemeen directeur, voorzitter (tot 31 augustus 2022)
- Karel Velle, algemeen directeur a.i., voorzitter (vanaf 1 september 2022)
- Els Cornelissen, waarnemend departementshoofd Culturele Antropologie & Geschiedenis
- Marc De Meyer, waarnemend departementshoofd Biologie
- François Kervyn de Meerendré, waarnemend departementshoofd Aardwetenschappen
- Jacky Maniacky, diensthoofd Cultuur & Maatschappij
- Didier Van den Spiegel, diensthoofd Biologische Collectie- en Databeheer
- Bruno Verbergt, operationeel directeur Publieksgerichte diensten (tot februari 2021)
- Patricia Van Schuylenbergh, diensthoofd Geschiedenis & Politiek

Jury voor Werving en Bevordering

De Jury voor Werving en Bevordering staat in voor de selectie en promotie van statutair wetenschappelijk personeel. De commissie wordt voorgezeten door een vertegenwoordiger van het Federaal Wetenschapsbeleid en bestaat uit twee externe experts van universiteiten en de algemeen directeur van het AfricaMuseum.

Leden:

- Robert Van De Walle, BELSPO, voorzitter
- Guido Gryseels, algemeen directeur KMMA (tot 31 augustus 2022)
- Karel Velle, algemeen directeur a.i. KMMA (vanaf 1 september 2022)
- Sara Geenen, professor aan de UAntwerpen
- Caroline Nieberding, professor aan de UCLouvain

De stemgerechtigde leden van de Directieraad tijdens de laatste vergadering die voorgezeten werd door Guido Gryseels. Directeur a.i. Karel Velle werd hier officieel voorgesteld.

Basisoverlegcomité

Het basisoverlegcomité is een adviesorgaan voor welzijn op het werk en de werkomstandigheden. Het comité bestaat uit vertegenwoordigers van het personeel en werknemersorganisaties (vakbonden).

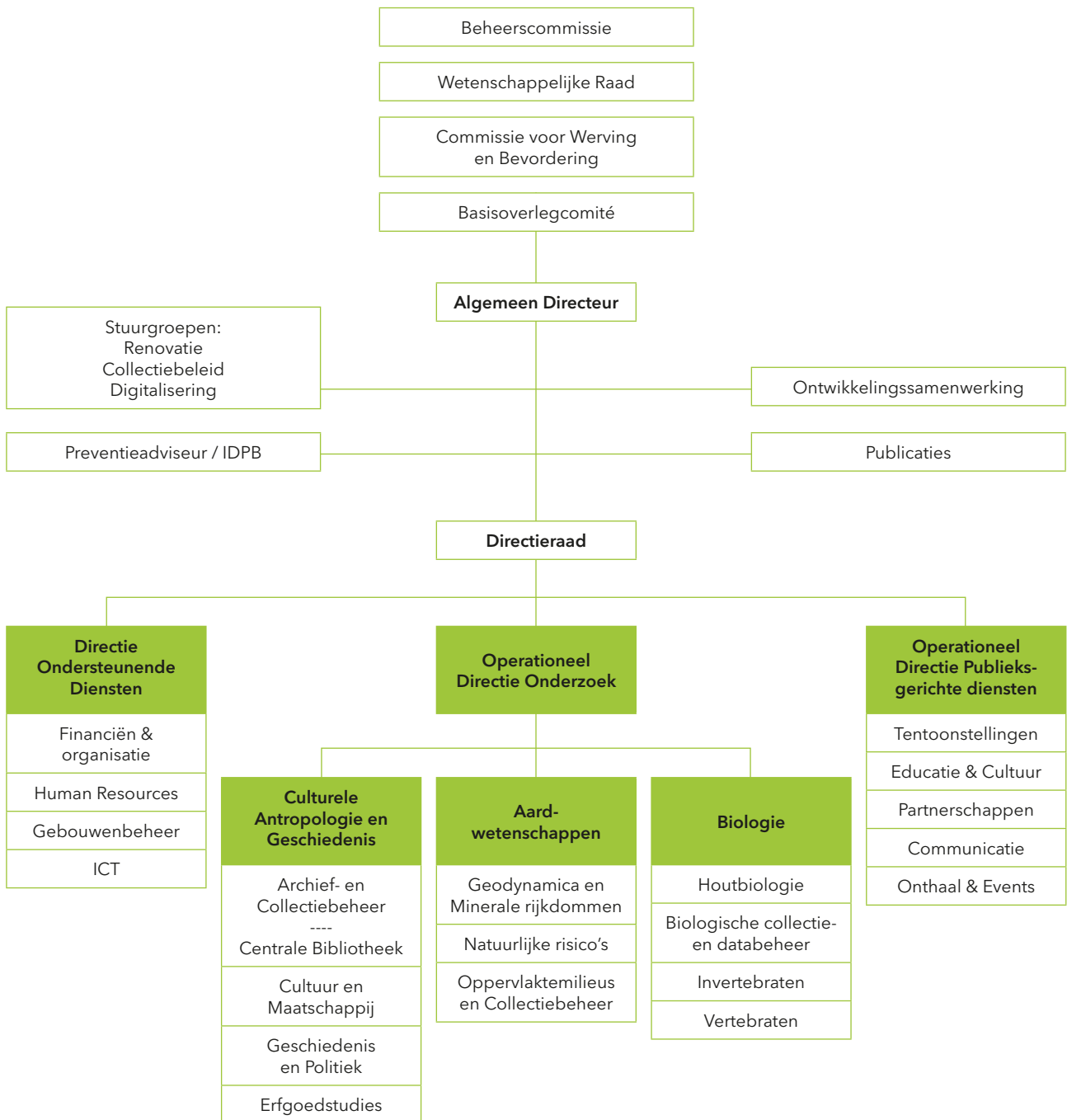
Vertegenwoordiging van de overheid:

- Guido Gryseels, algemeen directeur, voorzitter(tot 31 augustus 2022)
- Karel Velle, algemeen directeur a.i., voorzitter (vanaf 1 september 2022)
- Els Cornelissen, dienst- en waarnemend departementshoofd
- Marc De Meyer, dienst- en waarnemend departementshoofd
- Isabelle Gérard, diensthoofd
- François Kervyn de Meerendré, dienst- en waarnemend departementshoofd
- Kristien Opstaele, diensthoofd
- An Spegelaere, diensthoofd HR
- Mario Thoilants, preventieadviseur
- Johan Van Impe, preventieadviseur KBIN/KMMA
- Dirk Verbist, diensthoofd Gebouwenbeheer

Vertegenwoordiging van de syndicale organisaties:

- Thierry De Putter, diensthoofd (ACOD/CGSP)
- Valérie Demeulemeester (ACOD/CGSP)
- Dr. Fabienne Nsanze, arbeidsgeneesheer Empreva
- Kai Saillart (ACV/CSC)
- Patricia Van Schuylenbergh (ACV/CSC)
- Jean-Christophe Vancoppenolle (ACV/CSC)
- Jimmy Verlez (VSOA/SLFP)

Organigram

COLOFON

Uitgave onder leiding van de diensten
Communicatie en Publicaties

Teksten: Kristien Opstaele en Jonas Van de Voorde,
gebaseerd op de activiteitenrapporten van de diensten en
departementen van het KMMA

Coördinatie: Jonas Van de Voorde en Isabelle Gérard (KMMA)
Vertaling en herlezing: Ann Debbaut (KMMA)
Lay-out: Friederike Kratky (KMMA)

Kaft: foto Xijing Deng © KMMA

Geprint op FSC-papier in Tervuren (KMMA).

Verantwoordelijke uitgever: Bart Ouvry, algemeen directeur
© Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, 2023
Leuvensesteenweg 13
3080 Tervuren (België)

www.africamuseum.be
Wettelijk depot: D/2023/0254/06
ISBN: 978-9-4645-9637-3

Iedere (zelfs gedeeltelijke) weergave van dit werk,
behalve voor niet-commercieel of educatief gebruik,
is strikt verboden zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de dienst Publicaties,
Koninklijk Museum voor Midden-Afrika.

